

FÉMORGANIKUS KÉMIA
(Előadási fóliamásolatok)

Szepes László

Szervetlen Kémiai Tanszék

2007-2008

Alapfogalmak és definíciók

A fémorganikus (FO) vegyületek *fém - szén* (M - C) kötésteről tartalmaznak; a fématom pozitív, a szénatom negatív polározottságú.

A szakirodalomban (bizonyos nagyvonalúsággal) *fémnek* tekintik azokat az elemeket, amelyek elektronegativitása kisebb, mint a szén elektronegativitása [$\text{EN}(\text{M}) < 2,5$].

A kötésterőt kialakító C atom kémiai környezete:

- szerves ion, $\text{Na}^+ \text{R}^-$;
- szerves gyök, R_2Hg ;
- szerves molekula, Ar_2Cr .

Nem tekintjük FO vegyületeknek a *fém-karbonilokat*, *-cianidokat* és *-karbidokat*.

A FO vegyületek csoportosítása

I. Formai jegyek alapján

1) Tiszta (pure) FO vegyületek

ML_n (L=ligandum); L = R, H;

2) Vegyes (mixed) FO vegyületek

L = R, H, Hal, O, S stb.

A FO vegyületek csoportosítása (folyt.)

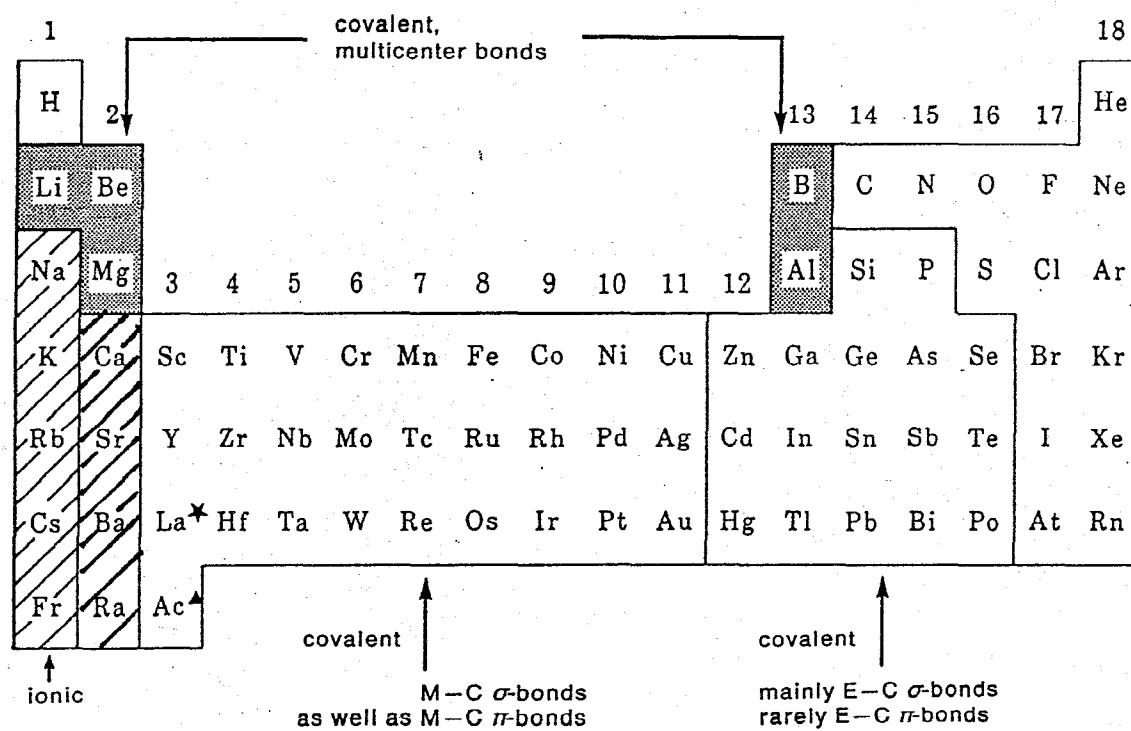
II. A fém-szén kötéstípus alapján

- 1) Ionos kötésű**
- 2) Kovalens kötésű**
- 3) Többcentrumú, elektronhiányos kötésű**
- 4) π - komplexek**
- 5) Egyebek**
  - fém-szén többszörös kötésű
  - karboránok, stb.

III. A szerves ligandum donor-akceptor tulajdonsága alapján

- 1) σ -donor ligandumokkal alkotott vegyületek**
  - a) anionos σ -donorokkal képzett vegyületek**
fémalkiloc, fémarilok;
  - b) semleges σ -donor és π -donor tulajdonságú ligandumokkal képzett vegyületek**
- 2) π -donor ligandumokkal alkotott vegyületek**

A periódusos rendszer elemeinek szerves származékai a fém-szén kötéstípus alapján

A FOK TÖRTÉNETÉNEK NÉHÁNY FONTOSABB ÁLLOMÁSA

1760: Cadet – az első fo. vegyület

1827: Zeise – az első olefin-komplex

1849: Frankland – „etilgyök” előállítása (H_2 védőgáz!!!)

1868: Schützenberger – az első fémkarbonil

1871: Mendeleev, becslés a periódusos rendszer alapján

Ismert

Jósolt

Mért (1887)

$$d = 0,96 \text{ g/cm}^3$$

$$d = 0,99 \text{ g/cm}^3$$

$$fp = 160^\circ\text{C}$$

$$fp = 163,5^\circ\text{C}$$

A FOK TÖRTÉNETÉNEK NÉHÁNY FONTOSABB ÁLLOMÁSA (2)

1900: Grignard

1943: Rochow – metil-klórszilánok → szilikonok

1951: Pauson és Miller – az első szendvics vegyület: Cp_2Fe

1955: Ziegler és Natta – poliolefinek előállítása

$TiCl_4 / AlR_3$

1964: Fischer – az első átmenetifém-karbén komplex

$(CO)_5WC(OMe)Me \rightarrow W=C<$

1965: Wilkinson, Coffey – alkének katalitikus hidrogénezése

$(PPh_3)_3RhCl$

1969: Timms – fématom-reaktor

1973: Fischer – az első átmenetifém-karbin komplex

$I(CO)_4Cr(CR) \rightarrow Cr=C-$

A FOK TÖRTÉNETÉNEK NÉHÁNY FONTOSABB ÁLLOMÁSA (3)

1981: West

>Si=Si<

1983: Bergman, Graham

a C–H kötés aktiválása átmenetifém vegyületekkel

2005: Schrock, Grubbs, Chauvin – kémiai Nobel díj

metatézis alkalmazása szerves szintézisekben

A fémorganikus vegyületek szerepe az alap- és alkalmazott kutatásban; ipari termelés, néhány hétköznapi alkalmazás

- 1) Nagyobb rendszámú, főcsoportbeli elemek részvételle $p_{\pi} - p_{\pi}$ többszörös kötésekben;
- 2) Reaktív speciesek stabilizálása fémkomplexekben;
- 3) Fématomot tartalmazó gyűrűk („metallaciklusok”);
- 4) Fémorganikus klaszterek;
- 5) Fémorganikus katalízis;
- 6) Szerves fémvegyületek mint modellek és prekurzorok

Ipari termelés

- Szilikonok
- Pb-alkilek
- Szerves Al-vegyületek
- Szerves Sn-vegyületek
- Szerves Li-vegyületek

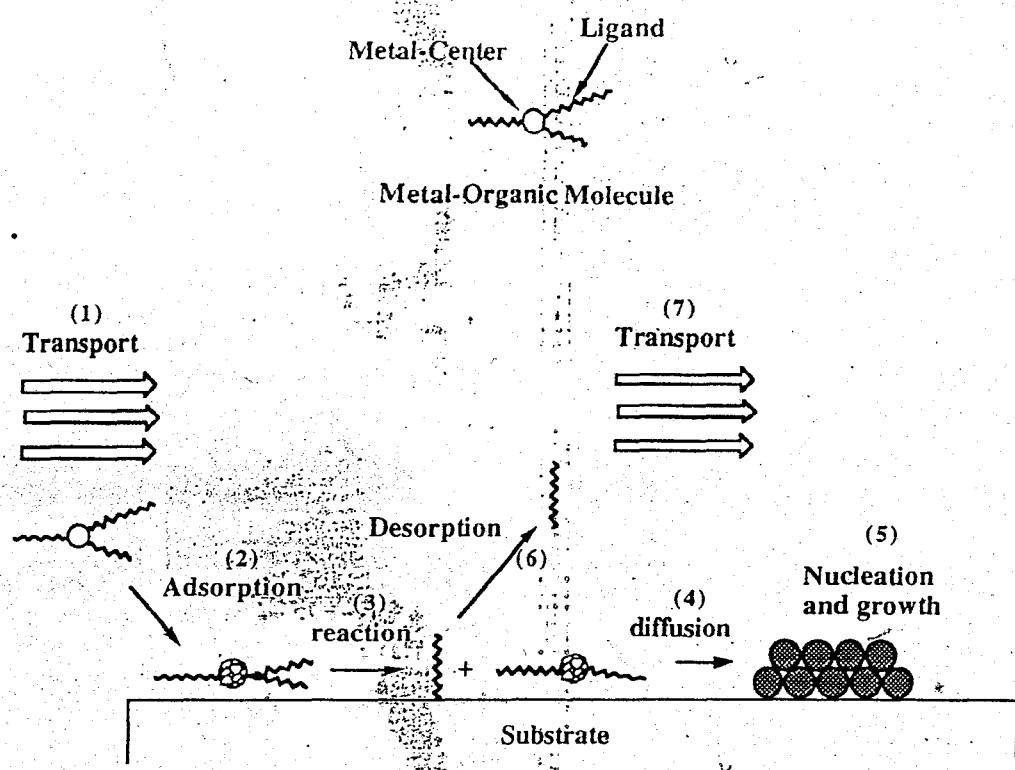

Figure 1-11. Illustration showing the fundamental steps involved in the CVD of a metal-organic molecule.

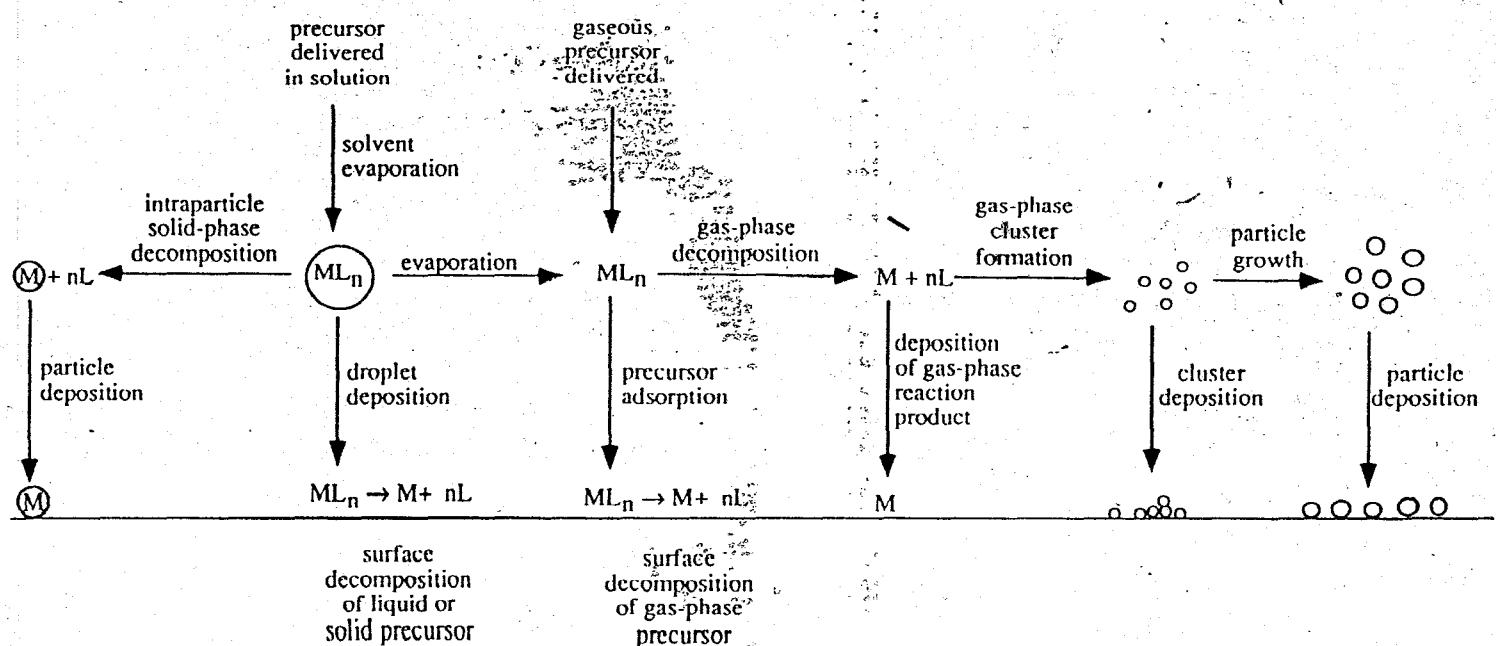

Figure 9-16. Schematic of overall reactor behavior (after Gurav et al. 103).

FOK I /8.

A főcsoportbeli elemek szerves fémszármazékainak stabilitása

Kérdés: mivel szemben, milyen körülmények között?

Válasz: levegő (O_2), nedvesség (H_2O), hő (termikus stabilitás).

Egy fémorganikus vegyület reakciókészisége adott körülmények között függ:

- a) termodinamikai tényezőktől ($\Delta G = \Delta H - T\Delta S$) $\Rightarrow$ *stabilis, nem-stabilis*;
- b) kinetikai tényezőktől (kis energiájú átmeneti komplex, üres d-pályák, E_{krit}) $\Rightarrow$ *labilis, inert*

A főcsoportbeli elemek szerves vegyületeinek stabilitását kinetikai tényezők okozzák (a d-mező elemek σ -kötésű vegyületeinél fontos a β -elimináció kizárasa)

Termokémiai adatok meghatározása ,

$(\Delta H_f^0, D, IE, AE)$

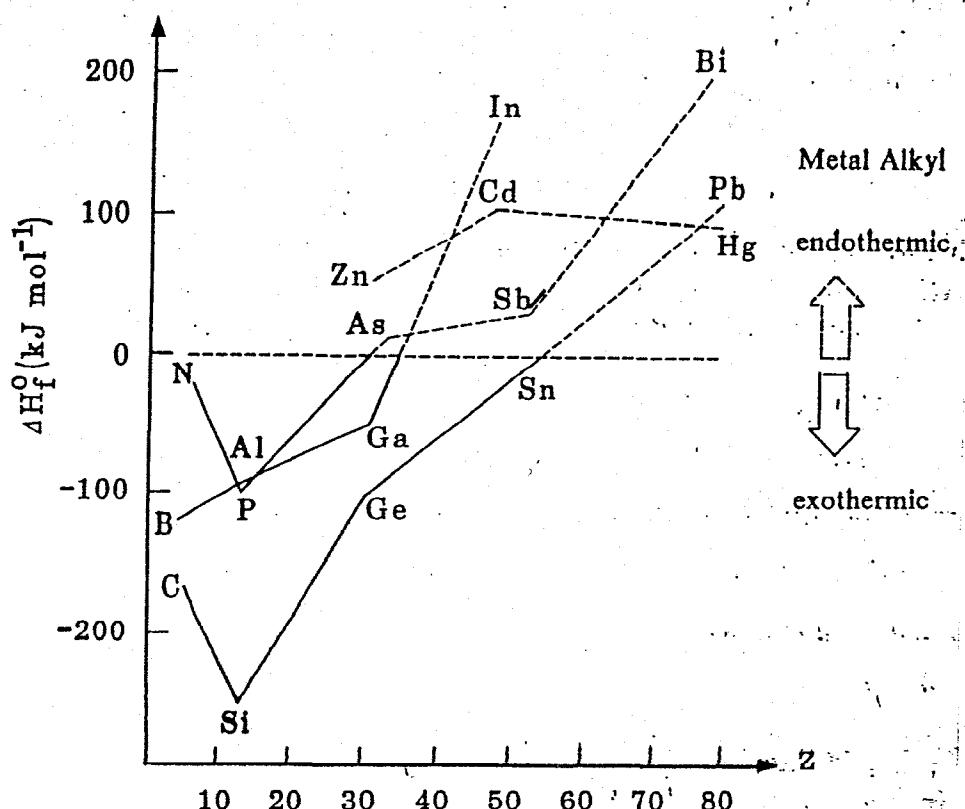
- 1) Kalorimetriásan, égéshők alapján;
- 2) Specifikus reakciók (hidrolízis, halogénezés, termikus bontás stb.) reakciójének mérése alapján;
- 3) Gázfázisú ionkémiai (MS) mérések alapján;
- 4) Kvantumkémiai számolások segítségével.

Néhány szerves fémvegyület jellemző energetikai adata

Group				12				13				14				15			
				MMe_2				MMe_3				MMe_4				MMe_3			
M	ΔH_f^0	E		M	ΔH_f^0	E		M	ΔH_f^0	E		M	ΔH_f^0	E		M	ΔH_f^0	E	
Zn	50	177		B	-123	365		C	-167	358		N	-24	314		P	-101	276	
Cd	106	139		Al	-81	274		Si	-245	311		As	13	229		Sb	32	214	
Hg	94	121		Ga	-42	247		Ge	-71	249		Bi	194	141					
c.f.				In	173	160		Sn	-19	217									
				Tl	-	-		Pb	136	152									
					B-O	526		Si-O		452		As-O		301					
					B-Cl	456		Si-Cl		381		Bi-Cl		274					
					Al-O	500		Si-F		565									
					Al-Cl	420		Sn-Cl		323									

Data for M-C: Comprehensive Organometallic Chemistry, I (1982) 5

Data for M-X: J. E. Huheey, Inorganic Chemistry, 3. Ed., A-32

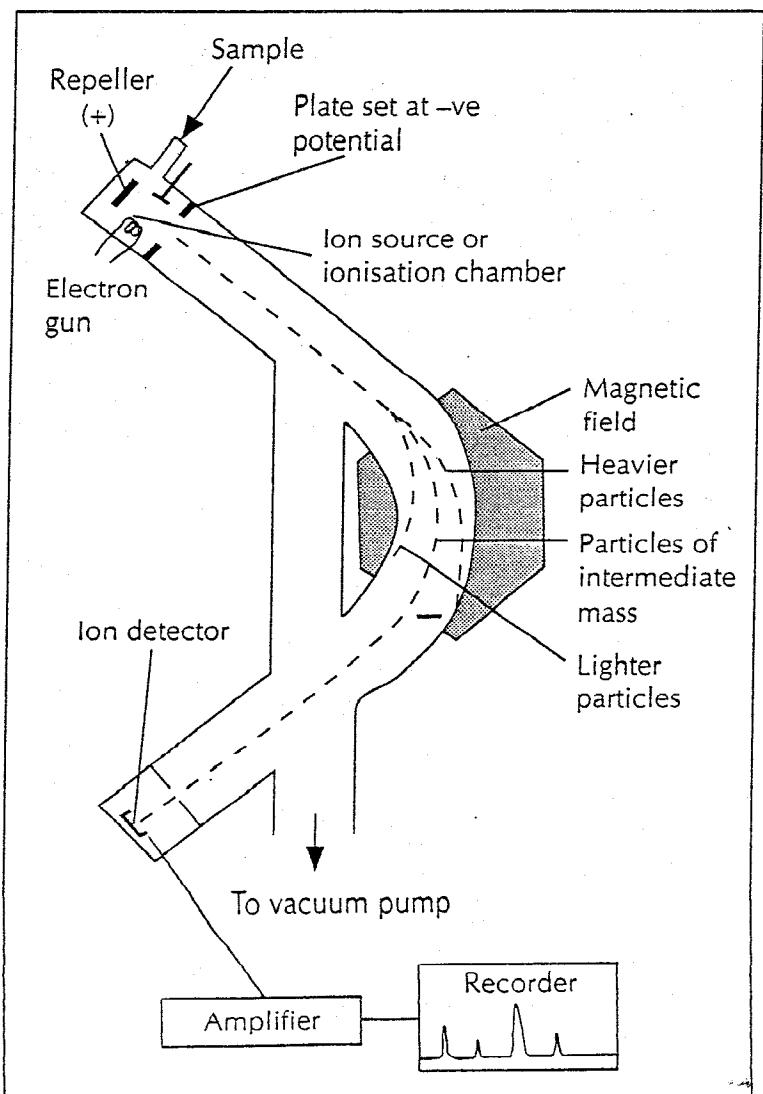
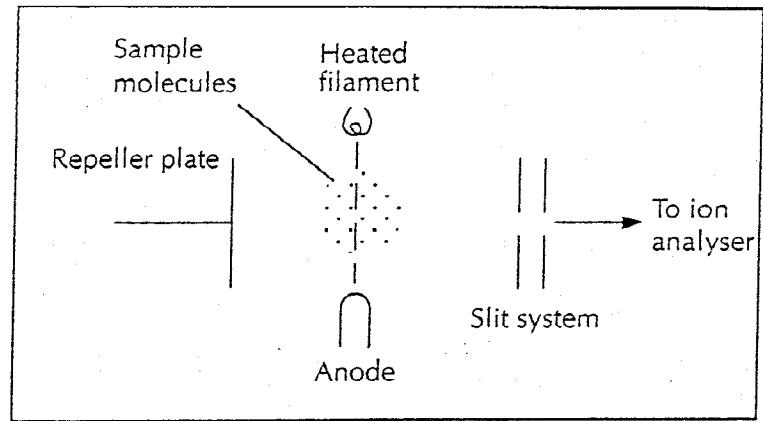
Néhány szerves fémvegyület tipikus viselkedése oxigénnel és vízzel
szemben

Vegyület	ΔH_{comb}^0	Termodinamikai stabilitás	Kémiai tul.	Kinetikai viselkedés
Et ₂ Zn	-1920 kJ/mol	nem stabilis	piroforos	labilis
Me ₄ Sn	-3590 kJ/mol	nem stabilis	stabilis	inert

Vegyület	Viselkedés		A stabilitást/labilitást meghatározó tényezők
	levegőn	vízben	
Me ₃ In	piroforos	hidrolizál	- elektronhiány az In atomon - poláris In - C kötés
Me ₄ Sn	inert	inert	- árnyékolás az Sn atom körül - kis kötés-polaritás
Me ₃ Sb	piroforos	inert	- Sb magános el. pár

A reaktivitást meghatározó tényezők:

- magános elektronpár;
- kis energiájú üres MO;
- poláris fém-szén kötés.

FOKI /12.

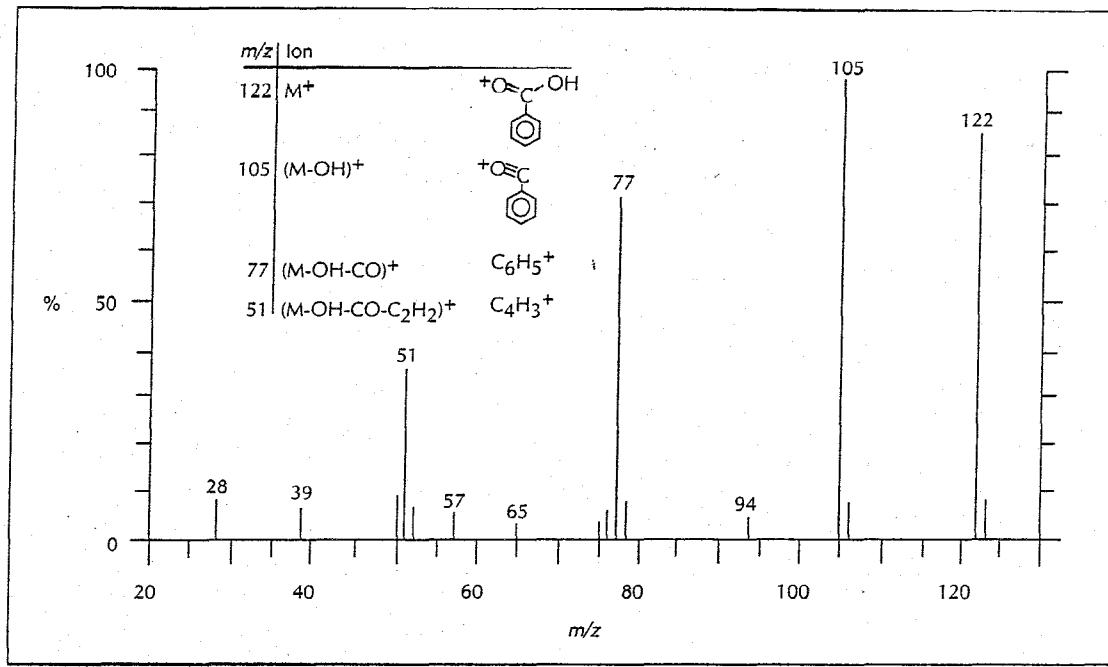

THE ROYAL
SOCIETY OF
CHEMISTRY

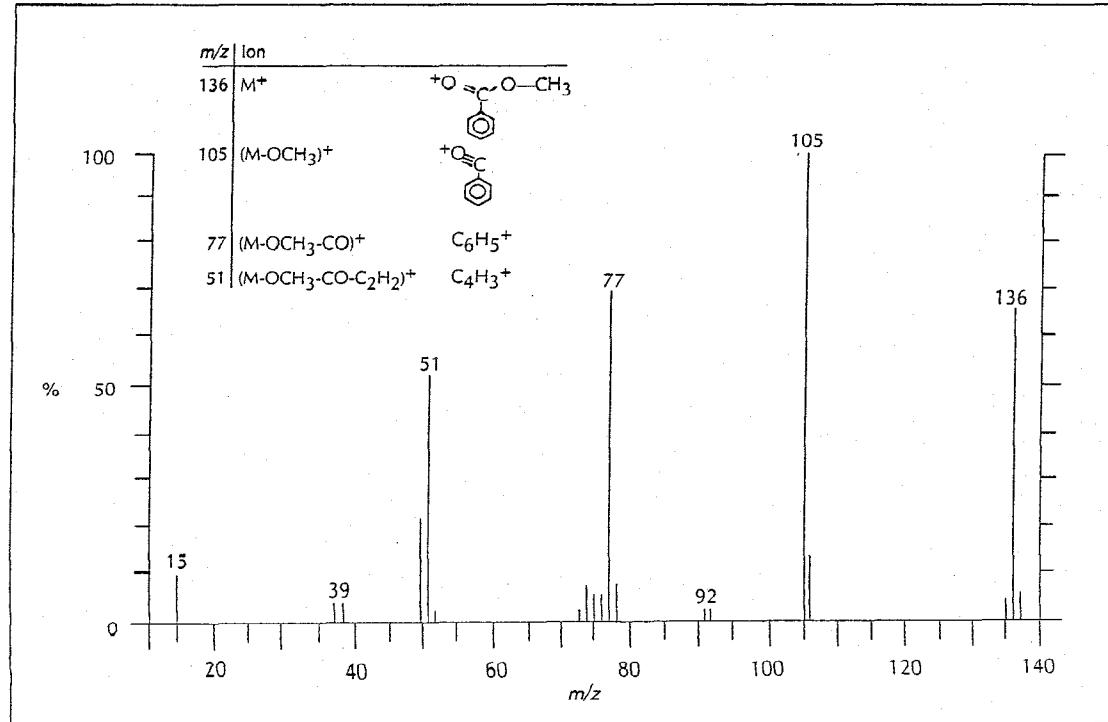
usually easy to determine (Fig. 5). The two isotopes of chlorine have mass numbers of 35 and 37 respectively and they occur naturally in the ratio 76:24. Thus the appearance of two peaks differing by two mass units and in the approximate ratio 3:1 suggests the presence of a chlorine atom in the compound.

Some characteristic fragmentation patterns can be illustrated by using the example of two monosubstituted aromatic compounds – benzoic acid and methyl benzoate. For monosubstituted aromatics

a peak is expected at $m/z = 77$ corresponding to $C_6H_5^+$. This peak is often observed and it is present in the spectrum of both benzoic acid and methyl benzoate (Figs. 6a and b). However, bond breaking occurs more frequently one bond away from the benzene ring (see fragment at 105). Methyl benzoate and benzoic acid have similar fragmentation patterns and mass spectra. The compounds in this case can be identified from the mass of the molecular ion (136 for methyl benzoate and 122 for benzoic acid).

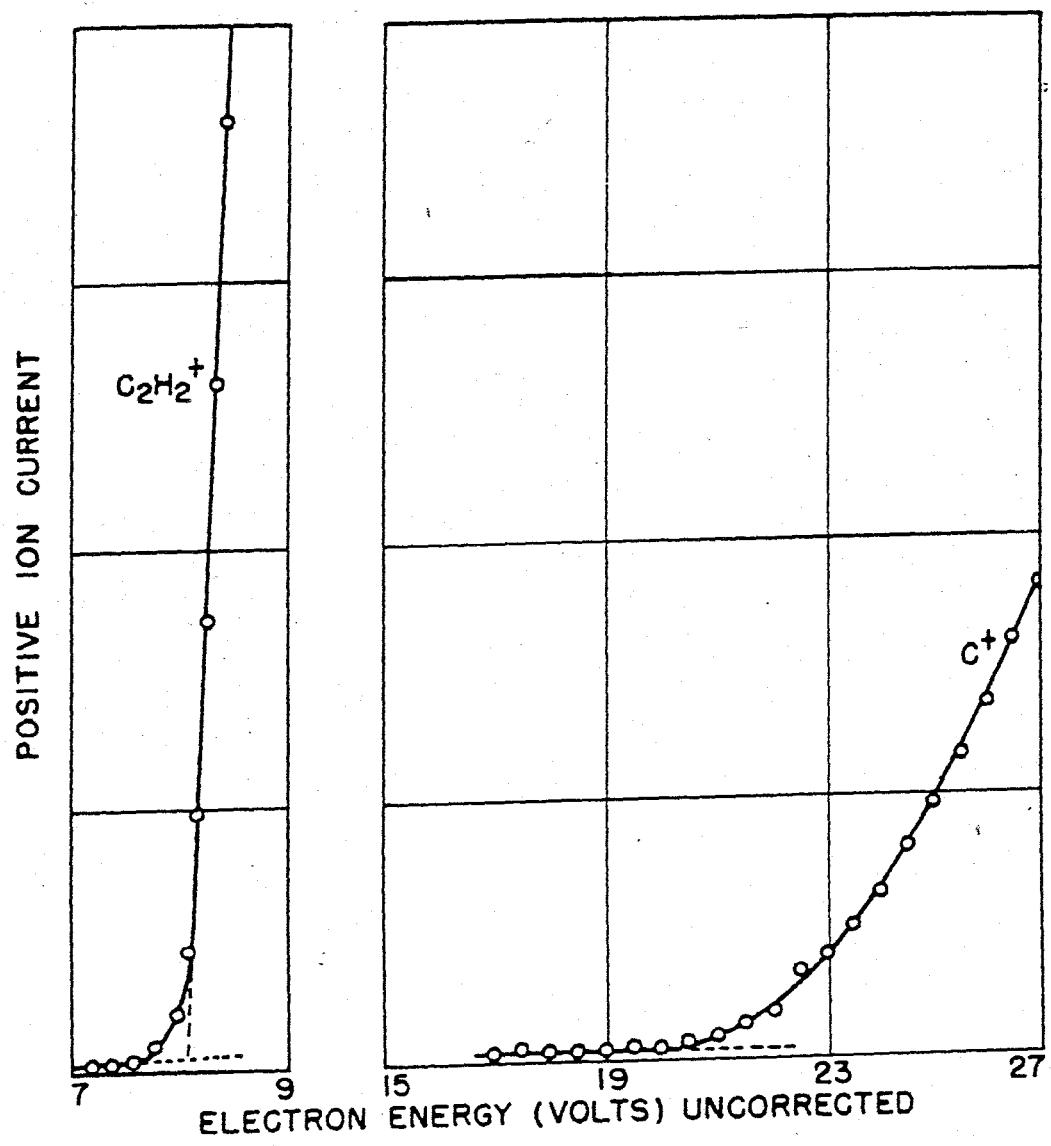

Figure 6a

Figure 6b

FOK I / 13.

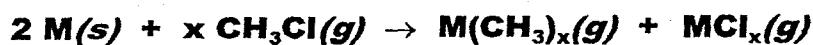
FOK I/14.

SZERVES σ -DONOROKKAL ALKOTOTT VEGYÜLETEK – SZINTÉZISEK

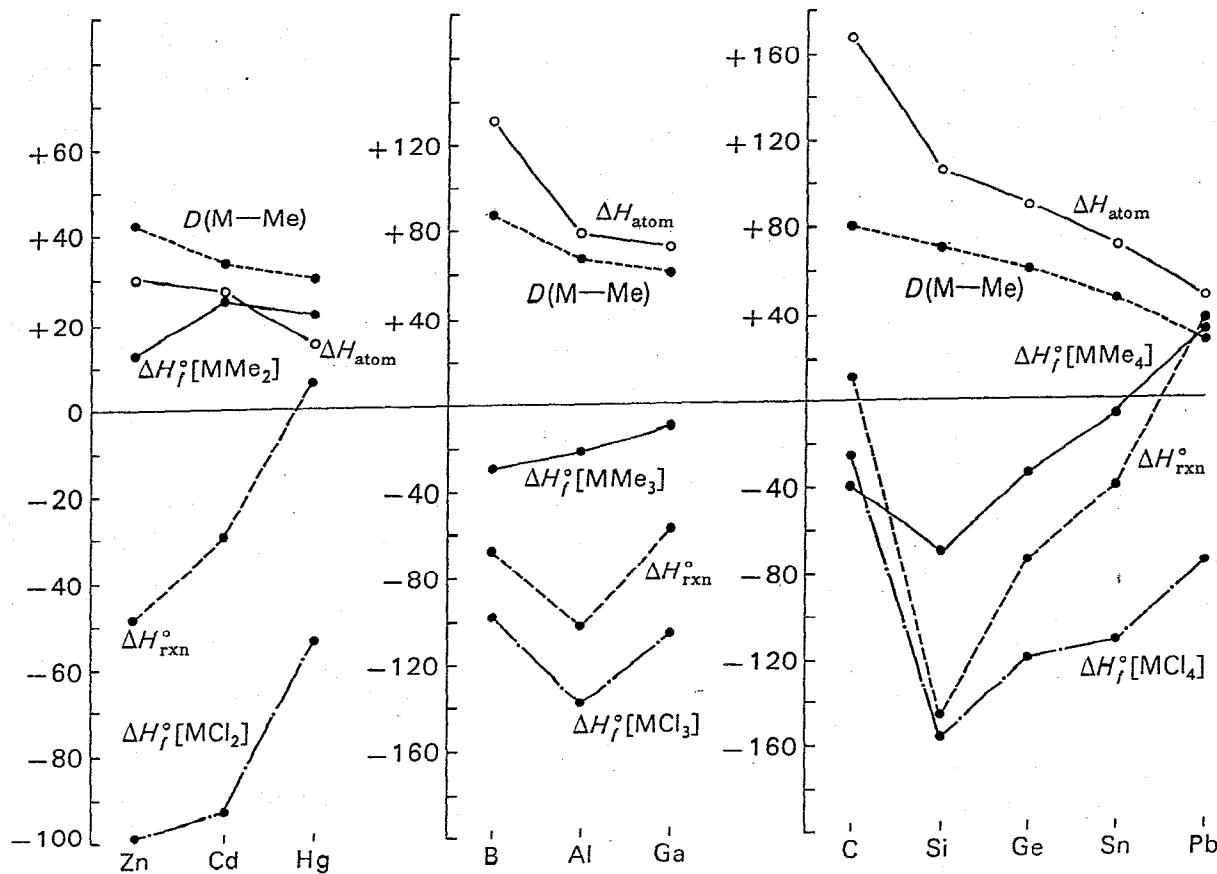
CARBON σ -DONORS – THE SYNTHESIS OF METAL ALKYL AND ARYLS

Közvetlen szintézis – Direct Synthesis

Termodinamikai megfontolások – Thermodynamic Considerations

M = Li; Mg; Zn, Cd, Hg; B, Al, Ga; Si, Ge, Sn, Pb

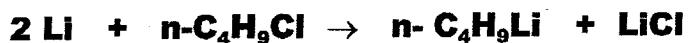

SZERVES σ -DONOROKKAL ALKOTOTT VEGYÜLETEK – SZINTÉZISEK

CARBON σ -DONORS–THE SYNTHESIS OF METAL ALKYL AND ARYLS

1) Közvetlen szintézis – Direct Synthesis

a) Alkil-lítium vegyületek – Alkyl lithium compounds

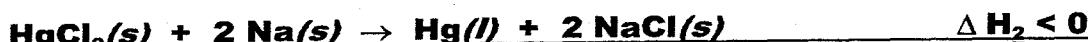

b) Nátrium-alkil és -aril vegyületek – Sodium alkyls and aryls

c) Magnézium-alkil és -aril vegyületek – Alkyl- and arylmagnesium halides (Grignard reagents)

d) Szerves higanyvegyületek – Organic derivatives of mercury

SZERVES σ -DONOROKKAL ALKOTOTT VEGYÜLETEK – SZINTÉZISEK

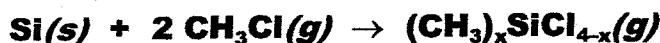
CARBON σ -DONORS–THE SYNTHESIS OF METAL ALKYL AND ARYLS

1) Közvetlen szintézis (folyt.)– Direct Synthesis (cont.)

e) Alumíniumorganikus vegyületek – *Alkylaluminum sesquihalides*

f) 14. csoport elemek: Si (Ge, Sn) + RX – *Grup 14 elements + RX*

...

Pb/Na ötvözet!!!

Pb/Na alloy!!!

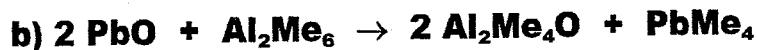
g) Átmenetifémek + RX → „fématom reaktor” (CC)

Transition metals + RX → „metal atom reactor” → co-condensation (CC)

2) Fémhalogenidek és –oxidok reakciója anionos alkilezőszerekkel

Reactions of Anionic Alkyllating Agents with Metal Halides and Oxides

$\text{LiR}, \text{NaR}, \text{RMgX}, \text{AIR}_3$

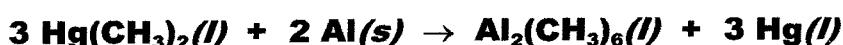

SZERVES σ -DONOROKKAL ALKOTOTT VEGYÜLETEK – SZINTÉZISEK

CARBON σ -DONORS–THE SYNTHESIS OF METAL ALKYL AND ARYLS

3) Fém + Hg-alkil/aril (fém-fém csere)

Reaction of a Metal with a Mercury Alkyl or Aryl

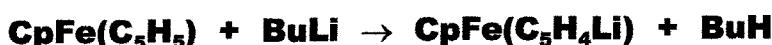
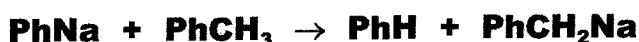

M = 1., 2., 13 csoport fémei/ 1., 2., and 13. group elements

Oldószermentes eljárás! – Solvent free preparation!

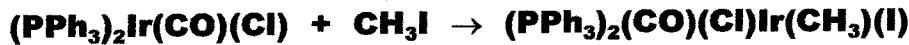
4) Fém – hidrogén csere

Metal – Hydrogen Exchange

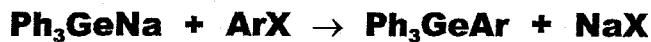
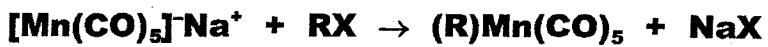
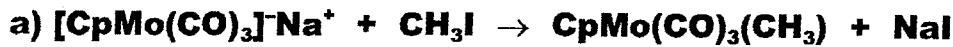
5) Oxidatív addíció

Oxidative Addition

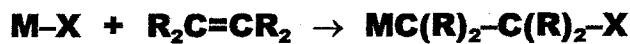
6) Fémtartalmú anion + szerves halogenid

Reactions of Metal-Containing Anions with Organic Halides

7) Fémvegyületek addíciója telítetlen kötésre (beékelődés)

Addition of Metal Complexes to Unsaturated Substrates (insertion)

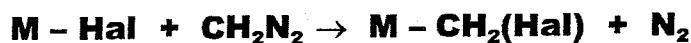
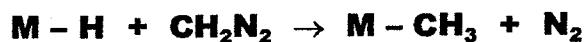
$\text{M} = \text{H, O, Hal, -R'}$

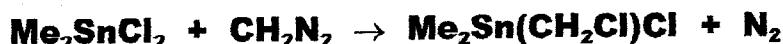
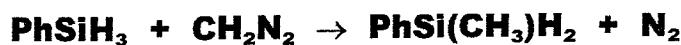
„Hidroborálás” / „Hydroboration”

8) FO vegyület + karbén

OM Compound + Carbene

Pl./e.g.

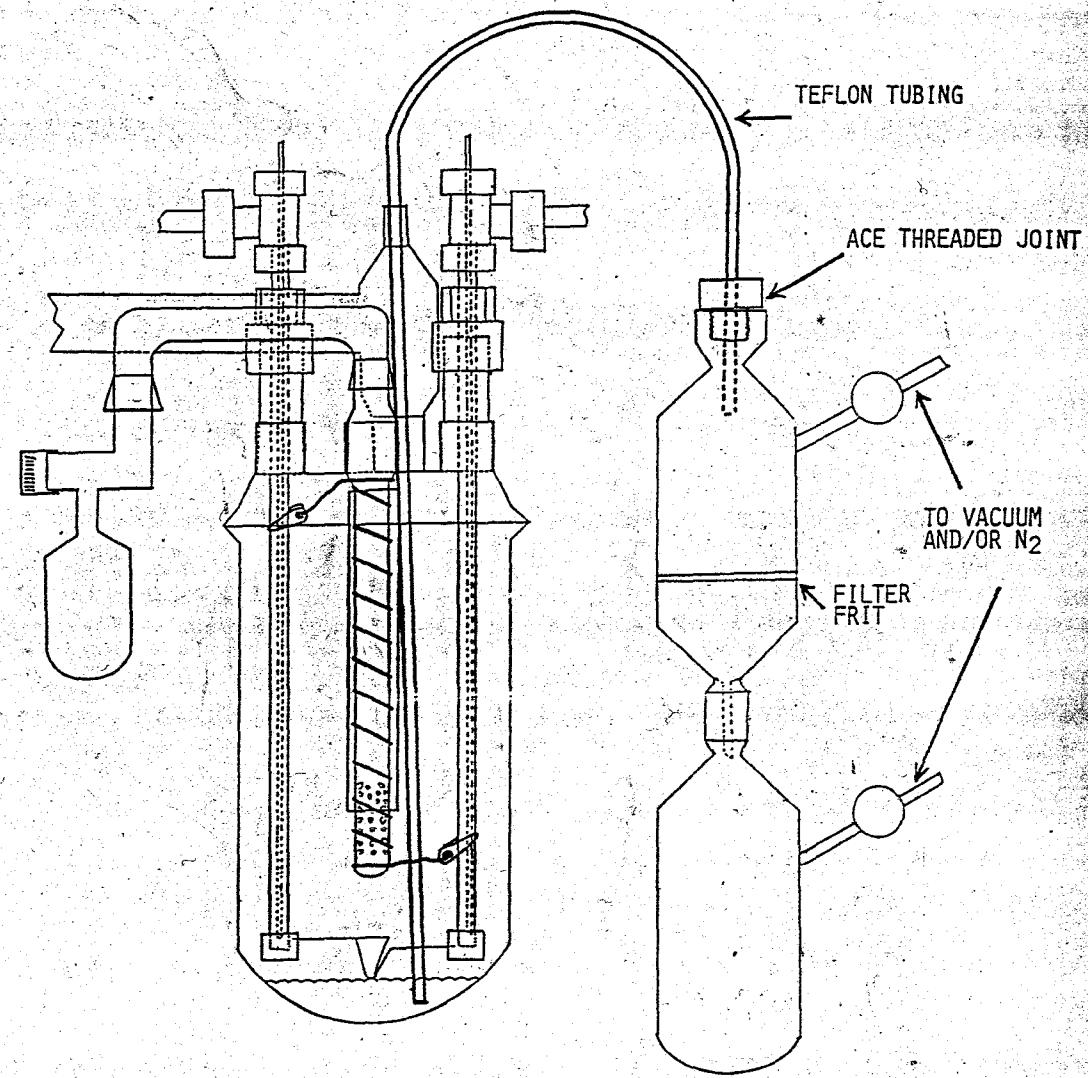
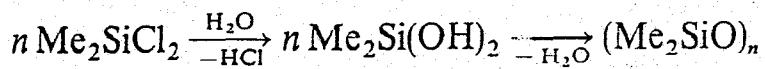
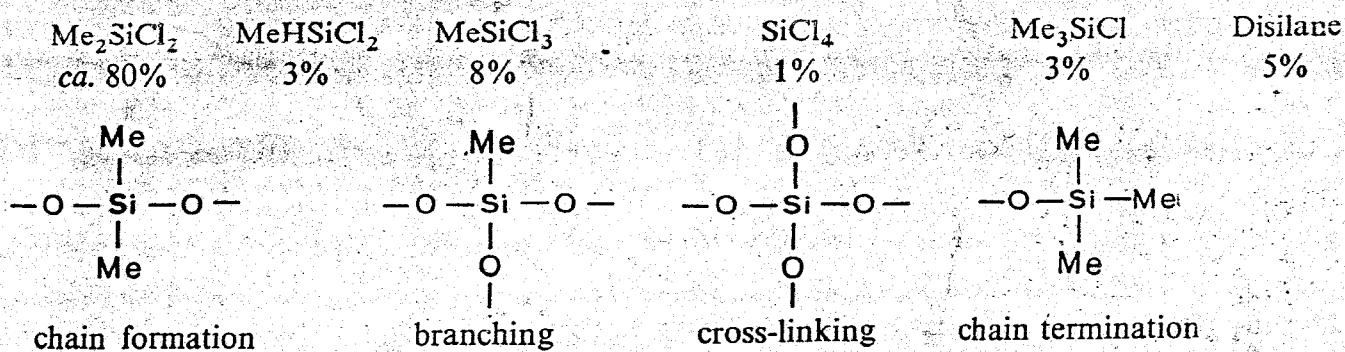
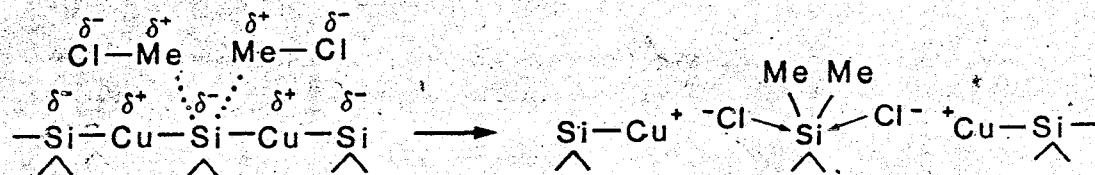
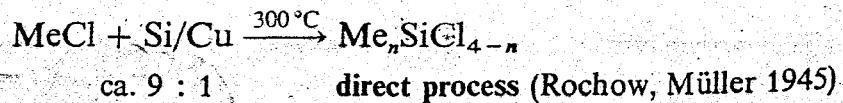

Figure 1. The slurried reaction product is transferred aerobically to the filter frit by applying a slight vacuum.

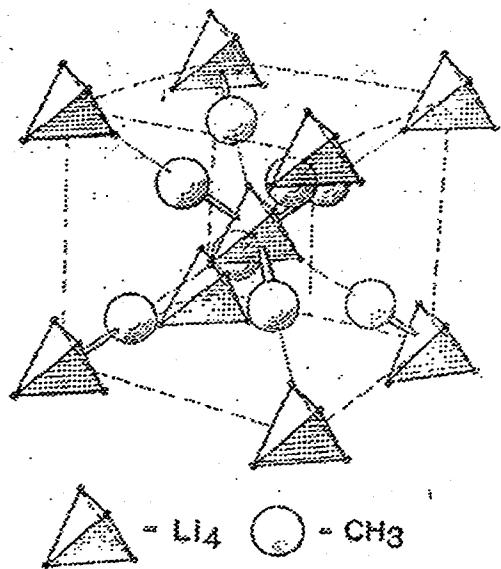
FOKI/20.

MÜLLER, R.: metil-klór-szilánok közvetlen (direkt) szintézise (1943)

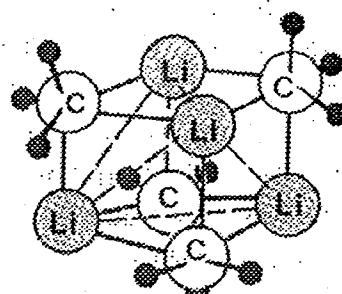

$(\text{R}_2\text{SiO})_n$ (polysilicoketones)

(a) Unit cell of $(\text{LiCH}_3)_4$ (s)

(b) Schematic drawing of the unit $(\text{LiCH}_3)_4$

$$d(\text{Li} - \text{C}) = 231 \text{ pm} \quad (\text{LiCH}_3)_4$$

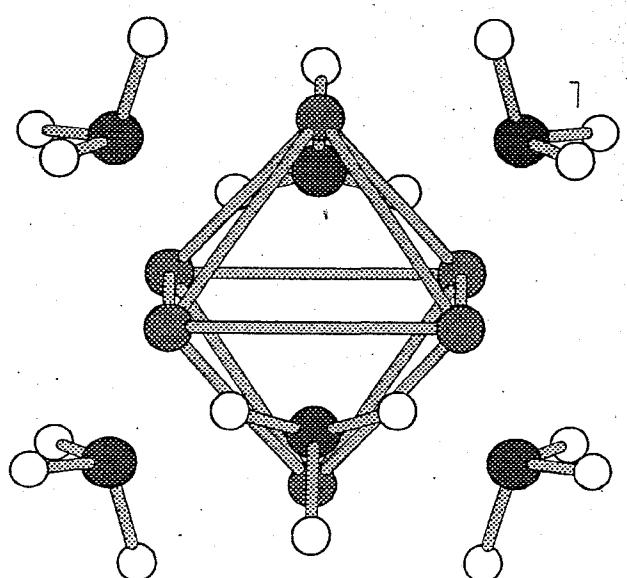
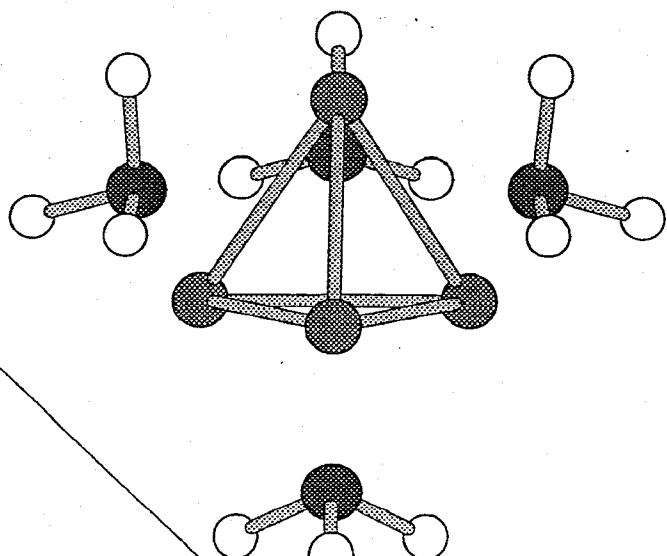
$$d(\text{Li} \cdots \text{C}) = 236 \text{ pm} \quad (\text{LiCH}_3)_4$$

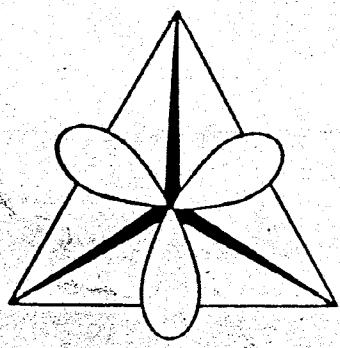
$$d(\text{Li} - \text{Li}) = 268 \text{ pm} \quad (\text{LiCH}_3)_4$$

compare: $d(\text{Li} - \text{Li}) = 267 \text{ pm}$ $\text{Li}_2(\text{g})$

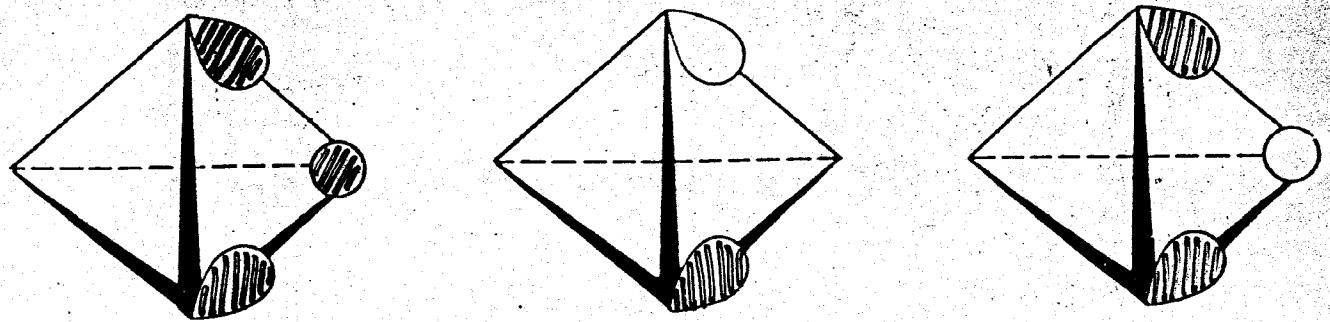
$d(\text{Li} - \text{Li}) = 304 \text{ pm}$ $\text{Li}(\text{m})$

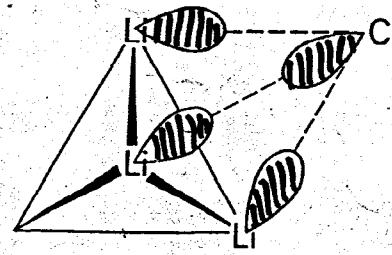
$$\begin{aligned} r_{\text{cov}}(\text{Li}) &= 134 \text{ pm} \\ r_{\text{cov}}(\text{C}) &= 77 \text{ pm} \end{aligned} \quad \left. \right\} 211 \text{ pm}$$

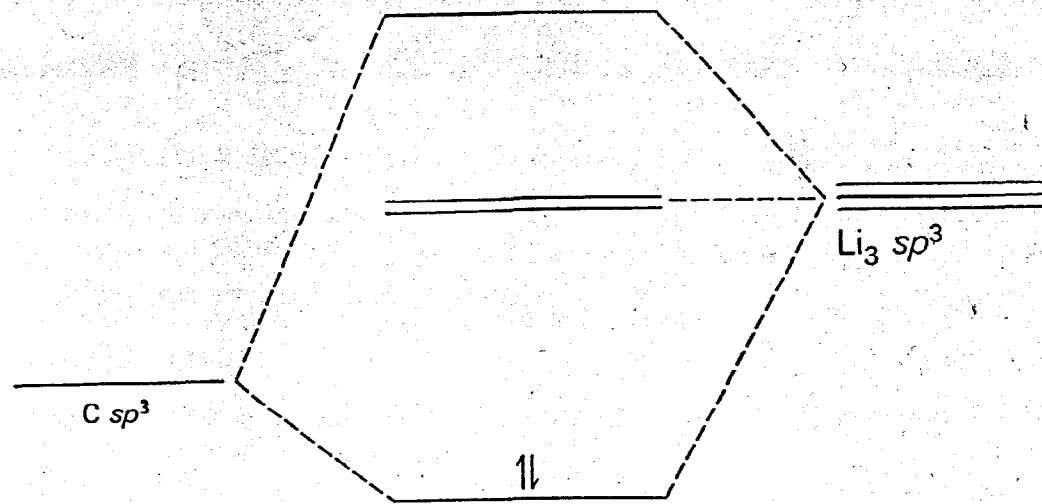

$Li \text{ } sp^3$

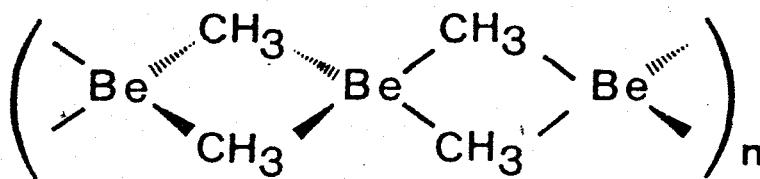

$4c / 2e$

FOK I /24.

$[(\text{CH}_3)_2\text{Be}]_x(s)$

$d(\text{Be}-\text{Be}) = 210 \text{ pm}$,
angle $\text{Be}-\text{C}-\text{Be} = 66^\circ$
 (Rundle, 1951).

$$<(\text{C}-\text{Be}-\text{C}) = 114^\circ > 109^\circ \Rightarrow \text{Be} \cdots \cdots \text{Be} \quad 210 \text{ pm}$$

$$<(\text{Be}-\text{C}-\text{Be}) = 66^\circ$$

$$d(\text{Be}-\text{C}) = 193 \text{ pm}$$

$$r_{\text{cov}}(\text{Be}) = 91 \text{ pm}$$

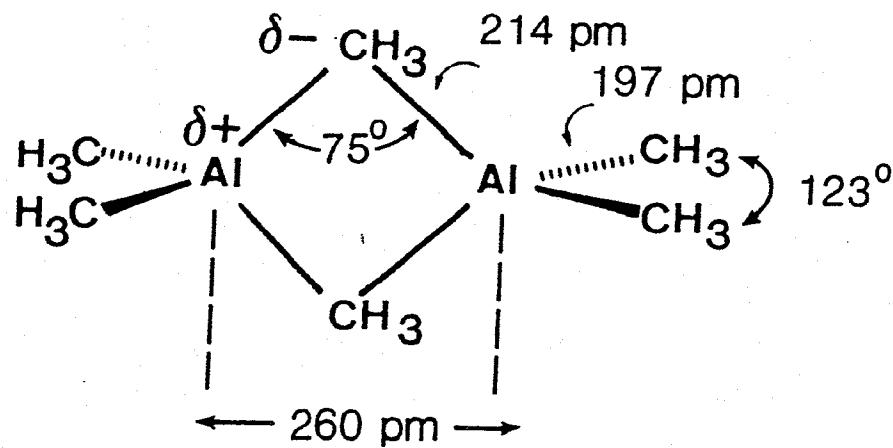
$$r_{\text{cov}}(\text{C}) = 77 \text{ pm}$$

$$r_{\text{cov}}(\text{Be}) + r_{\text{cov}}(\text{C}) = 168 \text{ pm} < 193 \text{ pm}$$

2 e - 3c kötés

2 e - 3c bond

$[(\text{CH}_3)_3\text{Al}]_2(I)$

$$d(\text{Al}-\text{C}_t) = 197 \text{ pm}$$

$$d(\text{Al}-\text{C}_b) = 214 \text{ pm}$$

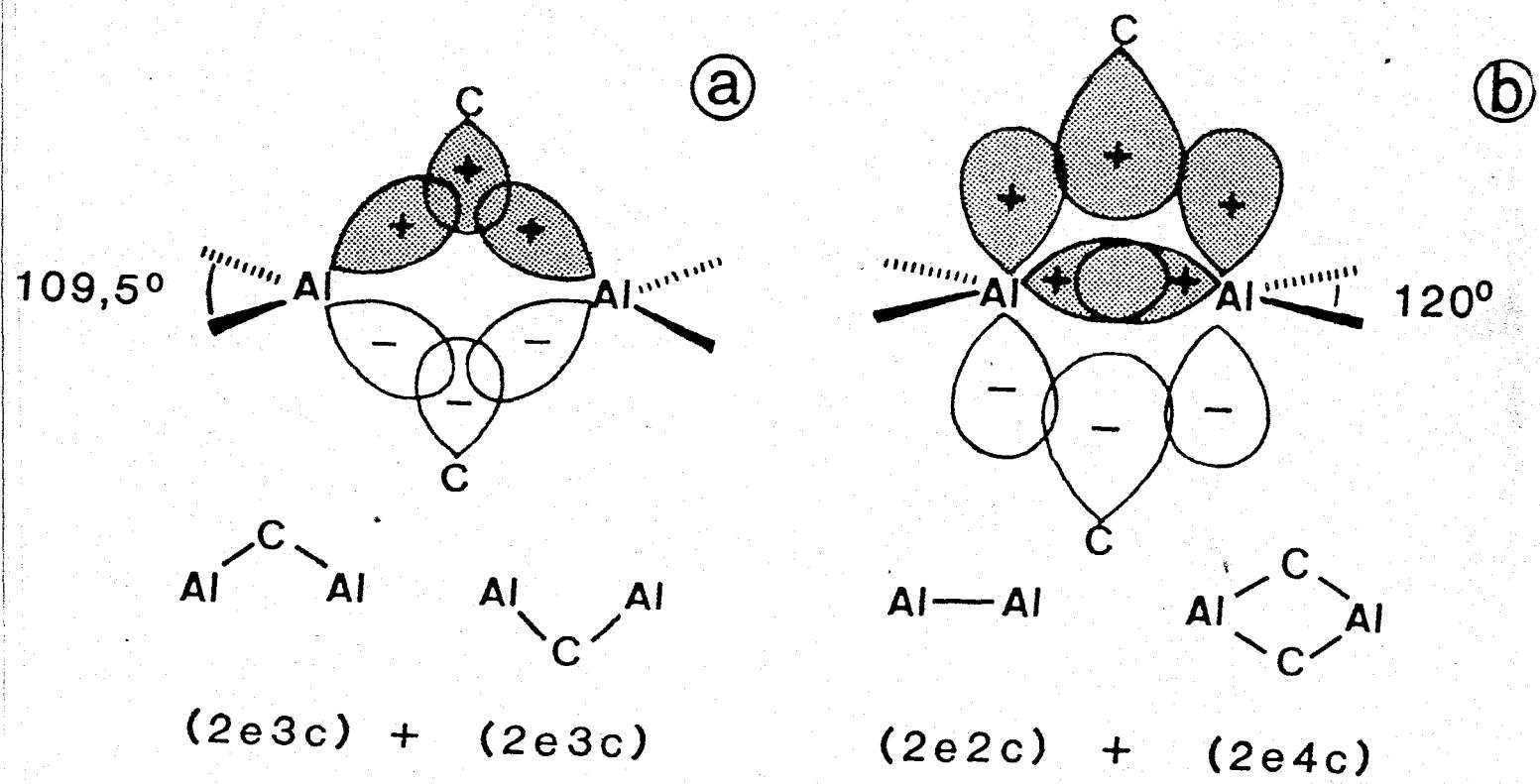
$$\angle(\text{Al}-\text{C}_b-\text{Al}) = 75^\circ$$

$$\angle(\text{C}_t-\text{Al}-\text{C}_t) = 123^\circ$$

$$d(\text{Al}-\text{Al}) = 260 \text{ pm} < d(\text{Al}-\text{Al}) / \text{Al}_2\text{Cl}_6 = 340 \text{ pm}$$

$$r_{\text{cov}}(\text{Al}) = 126 \text{ pm}$$

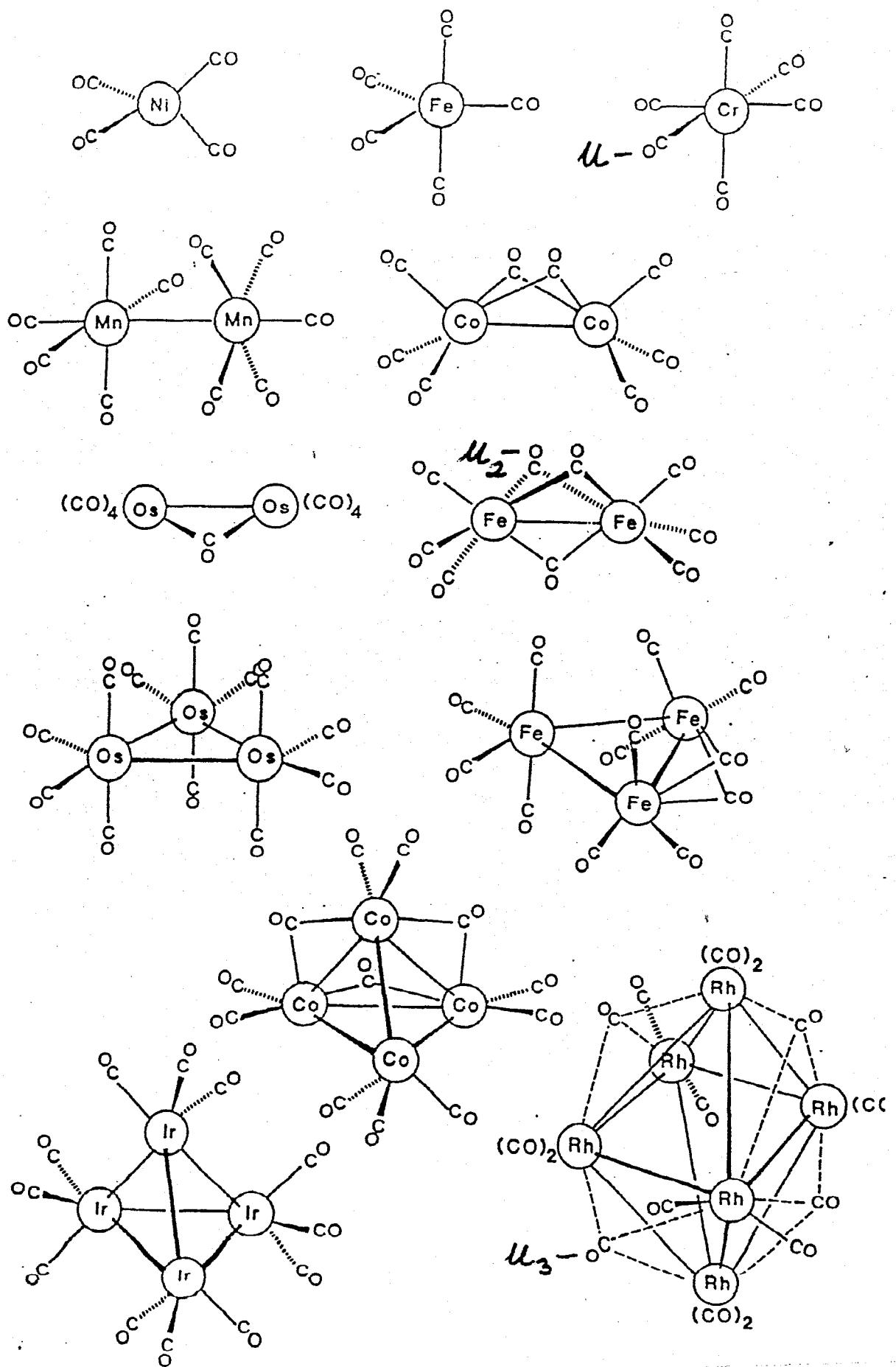
$[(\text{CH}_3)_3\text{Al}]_2(I)$

4	5	6	7	8	9	10	11
Ti	V(CO) ₆	Cr(CO) ₆	Mn ₂ (CO) ₁₀	Fe(CO) ₅ Fe ₂ (CO) ₉ Fe ₃ (CO) ₁₂	Co ₂ (CO) ₈ Co ₄ (CO) ₁₂ Co ₆ (CO) ₁₆	Ni(CO) ₄	Cu
Zr	Nb	Mo(CO) ₆	Tc ₂ (CO) ₁₀ Tc ₃ (CO) ₁₂	Ru(CO) ₅ Ru ₃ (CO) ₁₂ Ru ₆ (CO) ₁₈	Rh ₂ (CO) ₈ Rh ₄ (CO) ₁₂ Rh ₆ (CO) ₁₆	Pd	Ag
Hf	Ta	W(CO) ₆	Re ₂ (CO) ₁₀	Os(CO) ₅ Os ₃ (CO) ₁₂	Ir ₄ (CO) ₁₂ Ir ₆ (CO) ₁₆	Pt	Au

TOK I /28.

Biner fémkarbonilok szerkezete

A 18 (16) ELEKTRONOS SZABÁLY

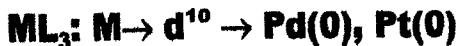
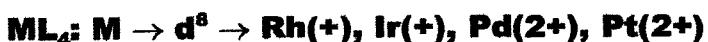
Az átmenetifémek stabilis fémorganikus vegyületeiben a vegyértékelektronok száma 18 (néhány kivételtől eltekintve).

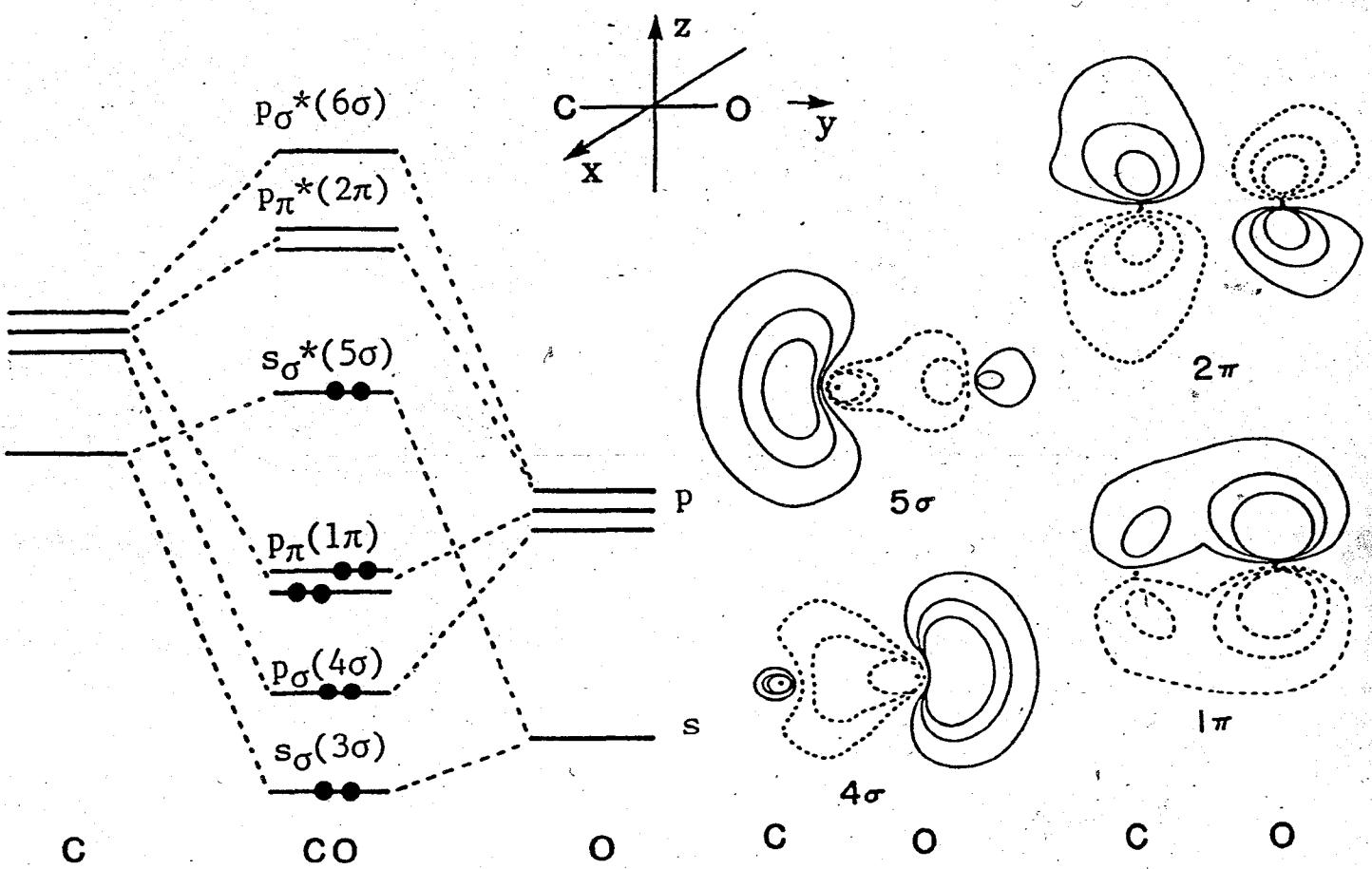
Példák:

Esetenként 16 vegyértékelektronos molekulák éppen olyan stabilisak, mint ugyanannak a fémnek a 18 elektronos származékai. Ez leginkább a d-mező jobb alsó blokkjában elhelyezkedő fémekre igaz: Rh, Pd, Ir, Pt

Példák:

A fém – CO kötés

The metal – CO bond

Koordináció

Co-ordination

$M(\sigma) \leftarrow CO(5\sigma)$

σ -donor/ σ -donation

Viszontkoordináció

Back donation

$M(\pi) \Rightarrow CO(2\pi)$

π -akceptor/ π -acceptor

M – C kötésrend

NÓ

NÓ

M – C bond order

INCR.

INCR.

C – O kötésrend

NÓ

CSÖKKEN

C – O bond order

INCR.

DECR.

$\nu (C \leftrightarrow O)$

NÓ/ INCR.

CSÖKKEN/ DECR.

$\nu (C \leftrightarrow O)/cm^{-1}$

izolált molekula: 2143

M – CO: 1850-2120

free molecule

complex

A fém – CO kötés

The metal – CO bond

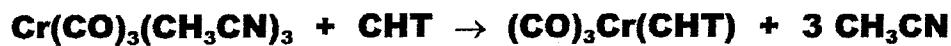
Példák/ Examples

	$\text{Ni}(\text{CO})_4$	2060 cm^{-1}
d^{10}	$\text{Co}(\text{CO})_4^-$	1890 cm^{-1}
	$\text{Fe}(\text{CO})_4^{2-}$	1790 cm^{-1}
	$\text{Mn}(\text{CO})_6^+$	2090 cm^{-1}
d^6	$\text{Cr}(\text{CO})_6$	2000 cm^{-1}
	$\text{V}(\text{CO})_6^-$	1860 cm^{-1}
	$\text{CO}(g)$	2143 cm^{-1}

A fémkarbonilok tipikus reakciói

Typical reactions of metal carbonyls

1) Szubsztitúció/ Substitution (ΔT , $h\nu$)

(Lewis bázisok, olefinek, arének/ Lewis bases, olefines, arenes)

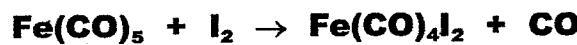
2) Nukleofil addíció/ Nucleophile addition

3) Diszproporció/ Disproportion

4) Oxidatív dekarbonilezés/ Oxidative decarbonylation

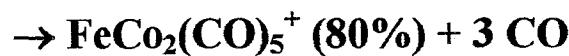

Fémkarbonilok szerepe a katalízis-kutatásban

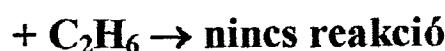
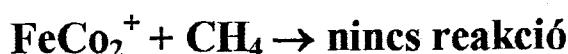
(Gázfázisú ionkémia)

FTMS + Collision Induced Dissociation (CID)

Példa: C – H kötés aktiválása alkánokban $[\text{FeCo}_2]^+$ klaszterrel

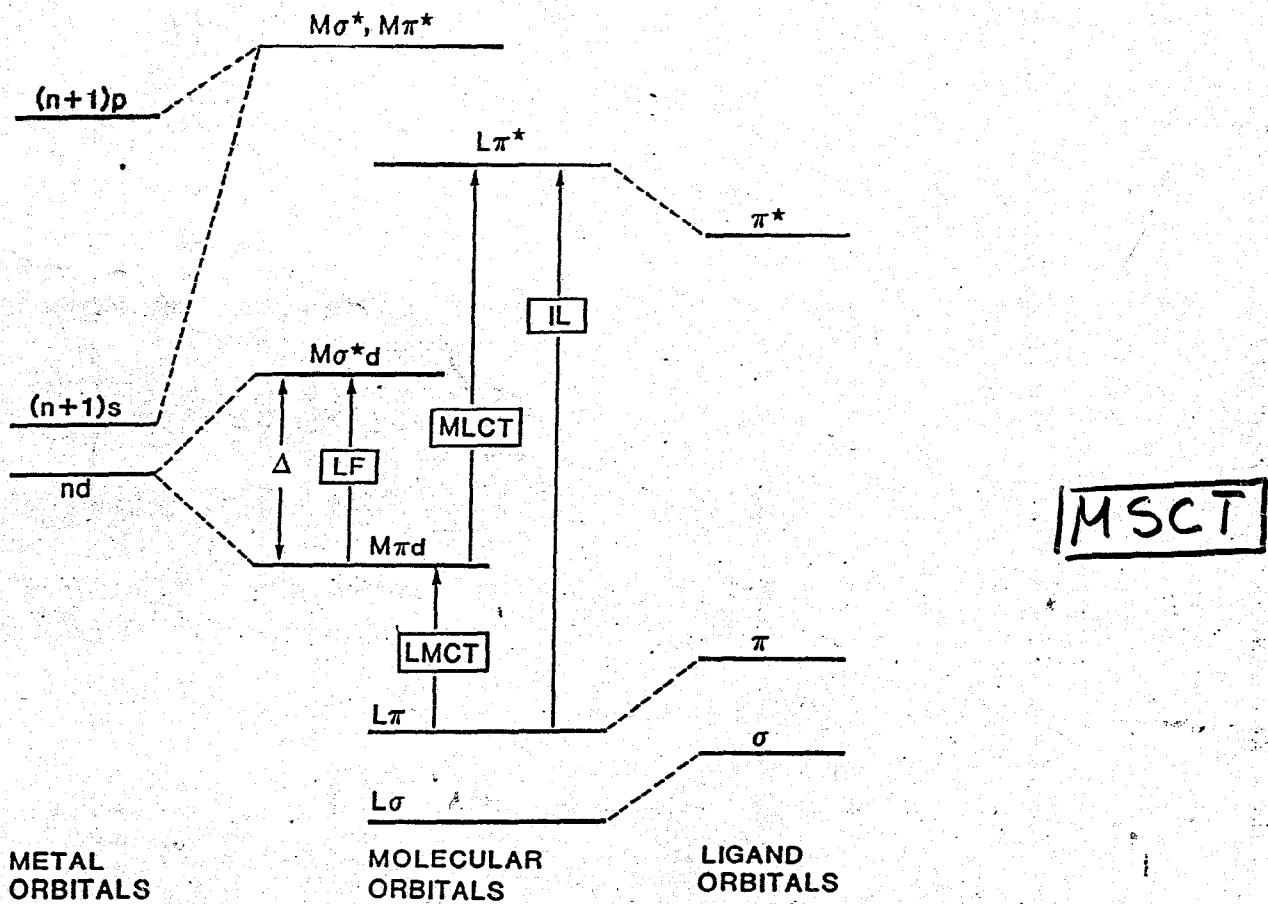
↓   CID (Ar*)

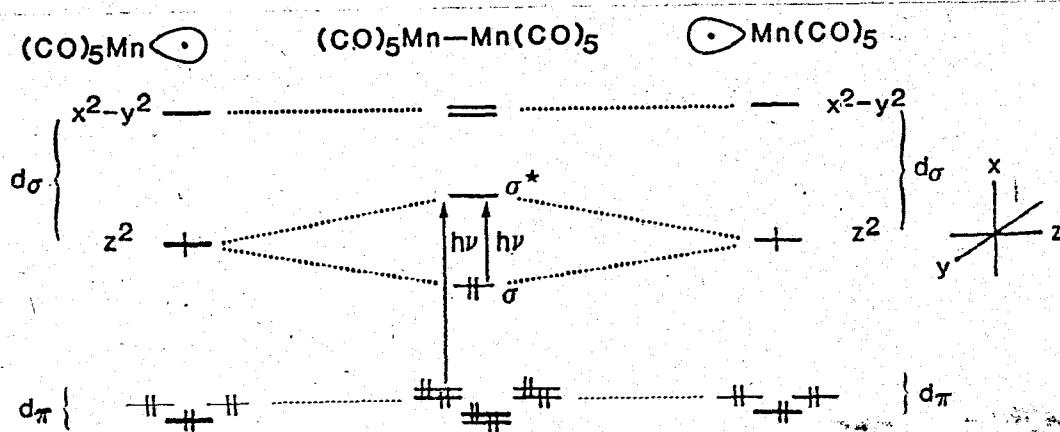
↓   CID (Ar*)

$\text{IE}_1(\text{M}_{(g)})/\text{eV}$	$\text{IE}_1(\text{M}(\text{CO})_{6(g)})/\text{eV}$	$D(\text{M}-\text{CO})$	$v(\text{C}\leftrightarrow\text{O})$
		kcal/mol	cm ⁻¹
Cr 6,76	8,15	27	2000
Mo 7,38	8,23	36	1984
W 7,98	8,56	42	1960

Fém-fém kölcsönhatások

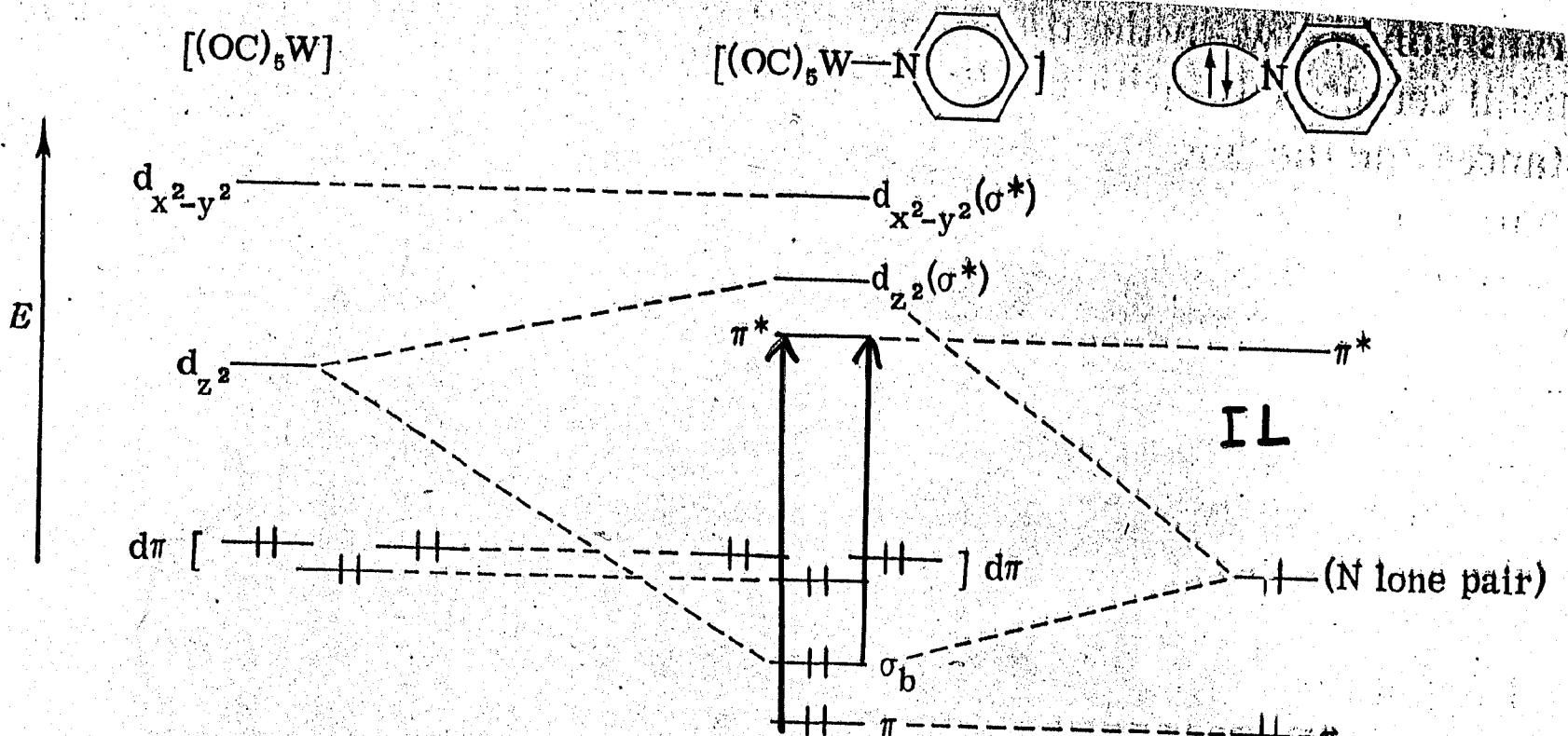

FIG. 1-6. Perturbation of pyridine electronic structure via σ bonding to $[\text{W}(\text{CO})_5]$.

IV. Excited States of Organometallic Complexes

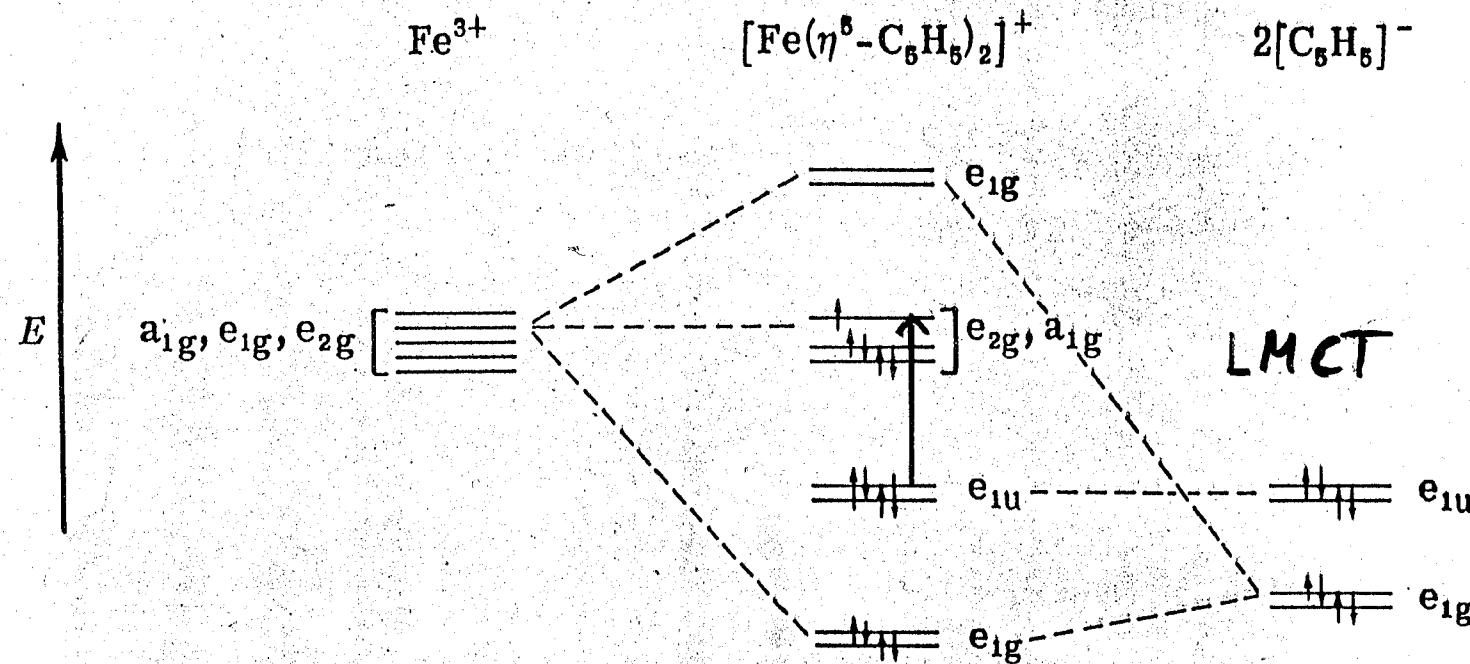

FIG. 1-11. One-electron levels for $[\text{Fe}(\eta^5\text{-C}_5\text{H}_5)_2]^+$.

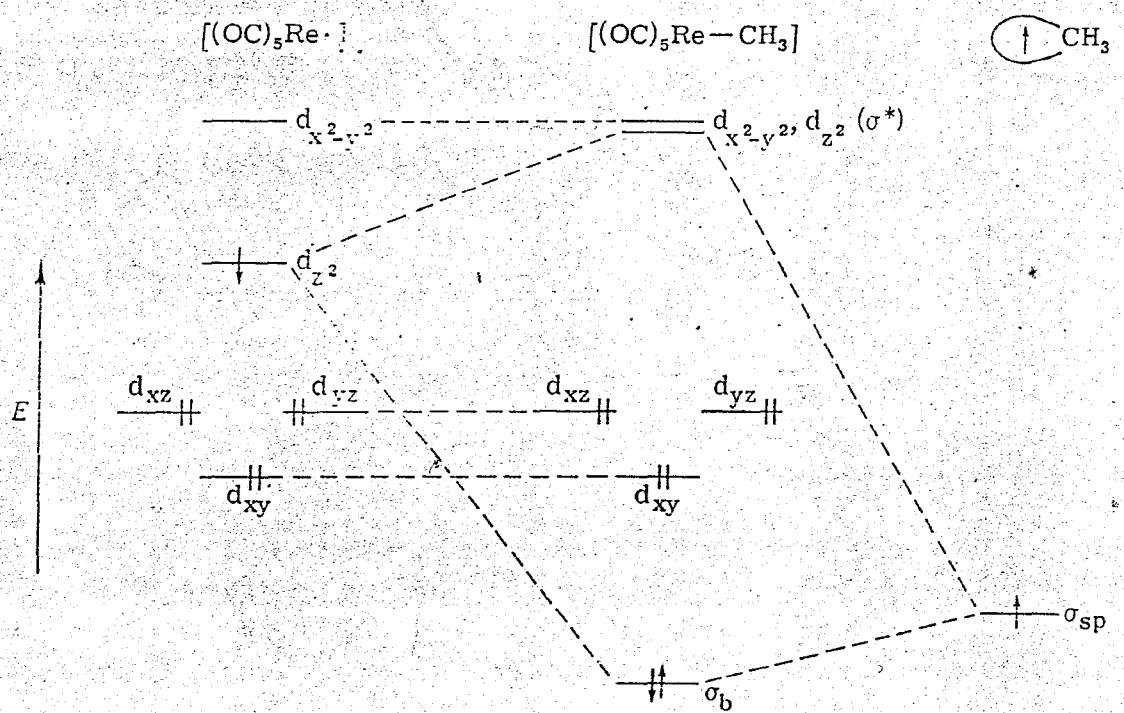

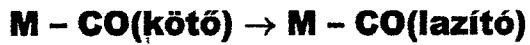
FIG. 1-12. One-electron level scheme for $[\text{Re}(\text{CO})_5\text{CH}_3]$.

Fotokémia: preparatív alkalmazások

1) Fémkarbonilok fotokémiai szubsztitúciója

Elektrongerjesztés: „Ligand Field” (LF); $t_{2g}(\pi) \rightarrow e_g(\sigma^*)$

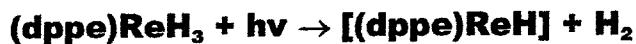
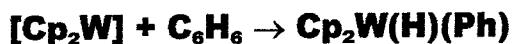
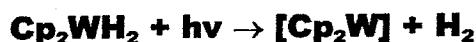
Reakciósebesség: $k(\text{fotongerjesztés}) > k(\text{termikus gerjesztés})$

2) Fém – fém kötéshasítása

Elektrongerjesztés: $\sigma \rightarrow \sigma^*$ átmenet

3) Fém-hidrogén kötés hasítása

(bisz-difenilfoszfino-etán)

Fotokémia: preparatív alkalmazások (folyt.)

4) Fém - szén kötés hasítása

a) σ - π átrendeződés (π - allil-komplexek)

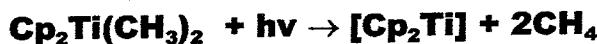
σ -komplex/18 VE

átmeneti komplex/16 VE

π -komplex (η^3 -allil-)/18 VE

b) Fotodezalkilezés

c) Fischer-Müller reakció

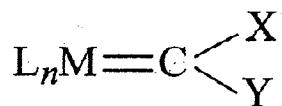
Arén- és olefin-komplexek előállítása M - C σ -kötés hasításával

M = V, Cr, Fe, Ru, Os, Pt; R - = i-Pr -csoport

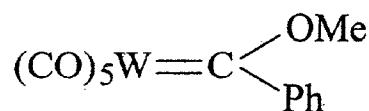

átmeneti komplex: $[(\text{i-Pr})_2\text{Fe}(\text{H})(\pi\text{-C}_3\text{H}_6)]$

Átmenetifém-karbének (1)

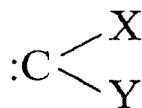
X, Y = alkil, aril, H, O, S, N, halogének

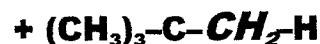
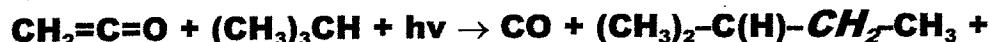
Fischer - f. karbén (1964)

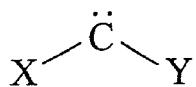
Schrock - f. karbén (1975)

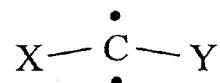
Nagy reakcióképesség; pl. beékelődés a C-C, vagy C-H kötésekbe:

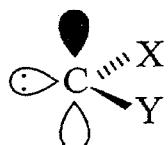
Átmenetifém-karbének (2)

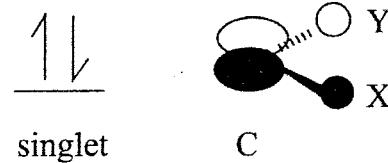
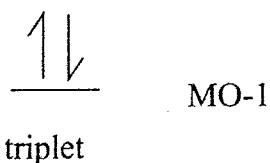
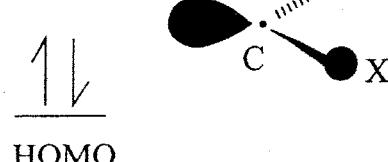
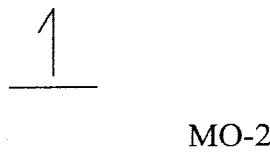
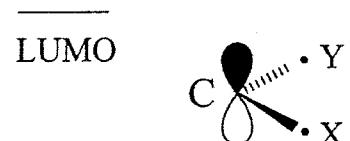
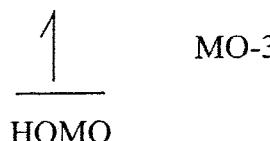
singlet

triplet

Karbén molekulapályák

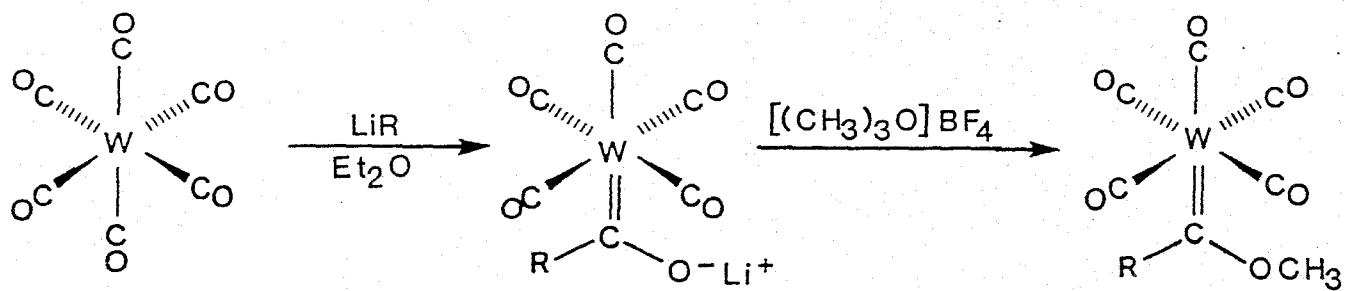

X, Y = H, alkyl (typically a triplet)

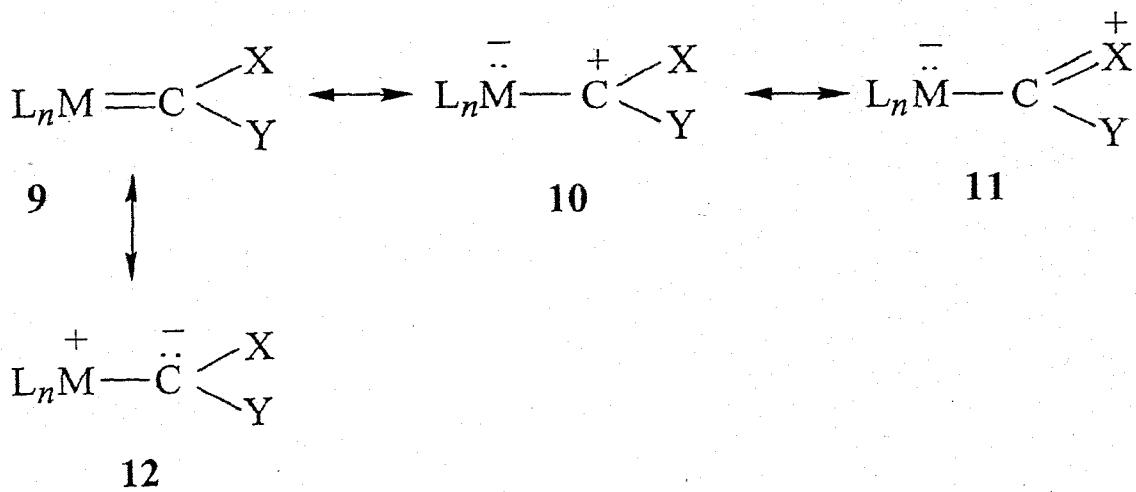
X, Y = Cl, O, N, S (typically a singlet)

Átmenetifém-karbének (3)

(E.O.Fischer, 1964)

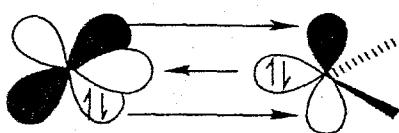

This reaction is concordant with quantum-chemical calculations (Fenske, 1968), which have shown that the carbon atom in coordinated CO should bear a larger positive charge than in free CO. Nucleophilic attack should therefore be favorable.

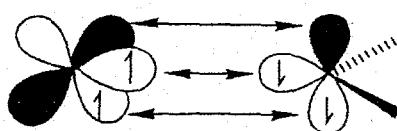
M

C

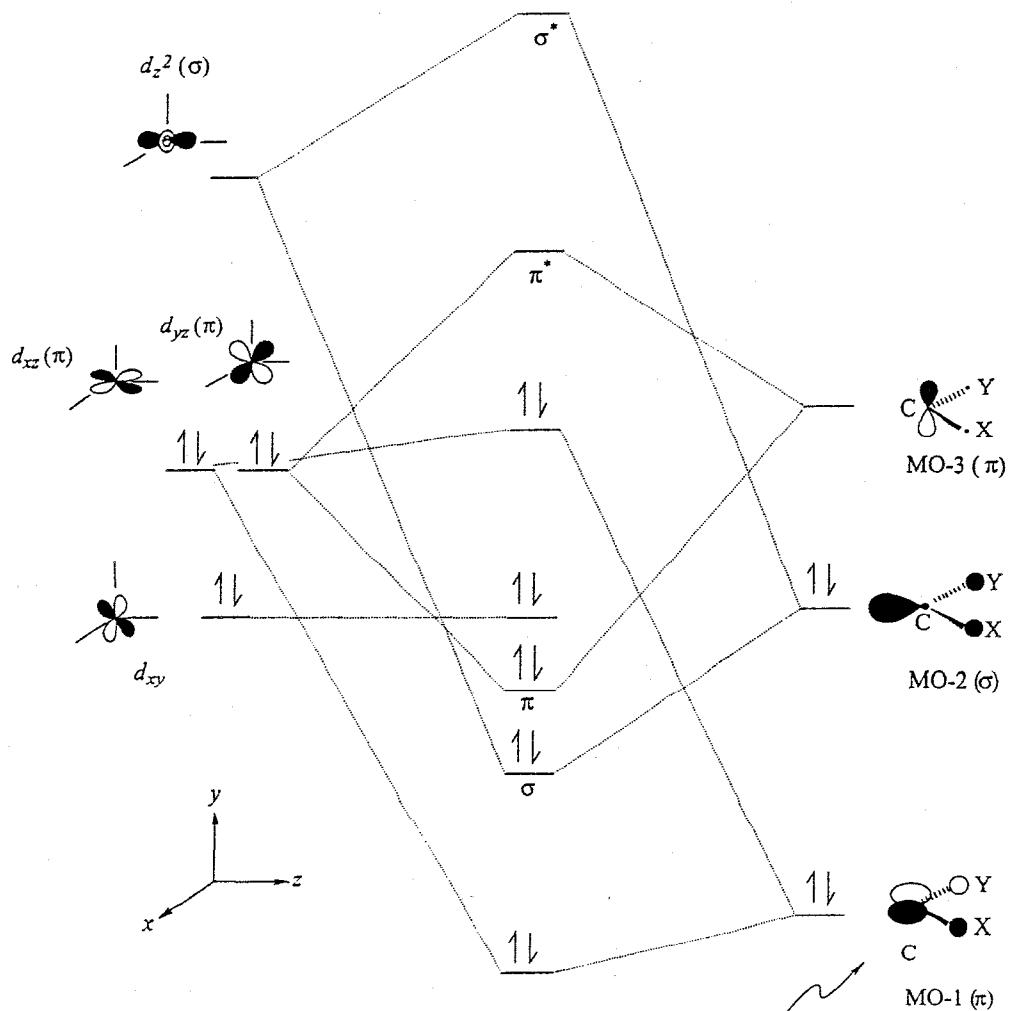

M

C

Átmenetifém-karbének (4)

MOs from Fig.10-1

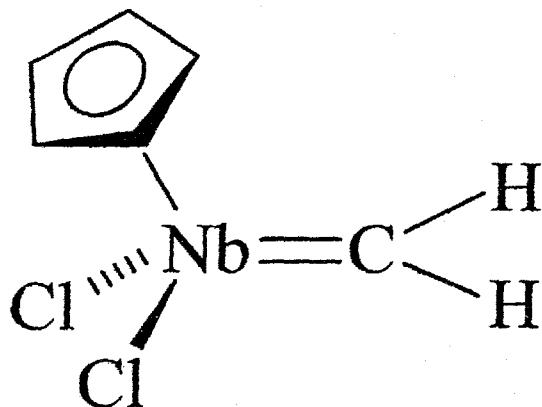
$\text{Mo}(\text{CO})_5$

$(\text{CO})_5\text{Mo}=\text{CH}_2$

CH_2

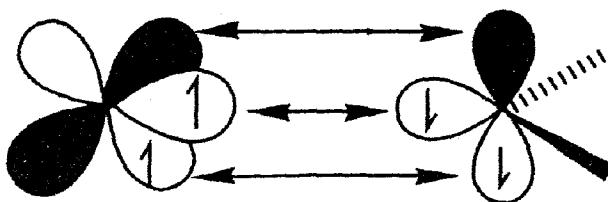
Átmenetifém-karbének (5)

Schrock - f. karbén (alkilidén)

M

C

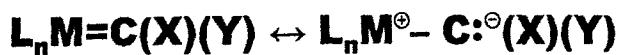
d(yz)

2p(y)

d(z²)

2p(z)

A karbén C-atom nukleofil reakciócentrum:

Átmenetifém-karbének (5.a)

Schrock - f. karbén – előállítás

Elektrofil Me-hasítás $\text{Ph}_3\text{C}^\ominus$ (tritil)-kationnal:

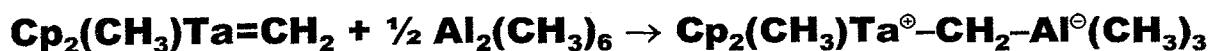
H hasítás a-szénatomról erős bázissal (metilén-trifenil-foszforán):

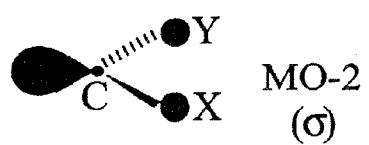
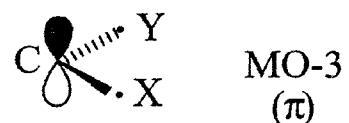
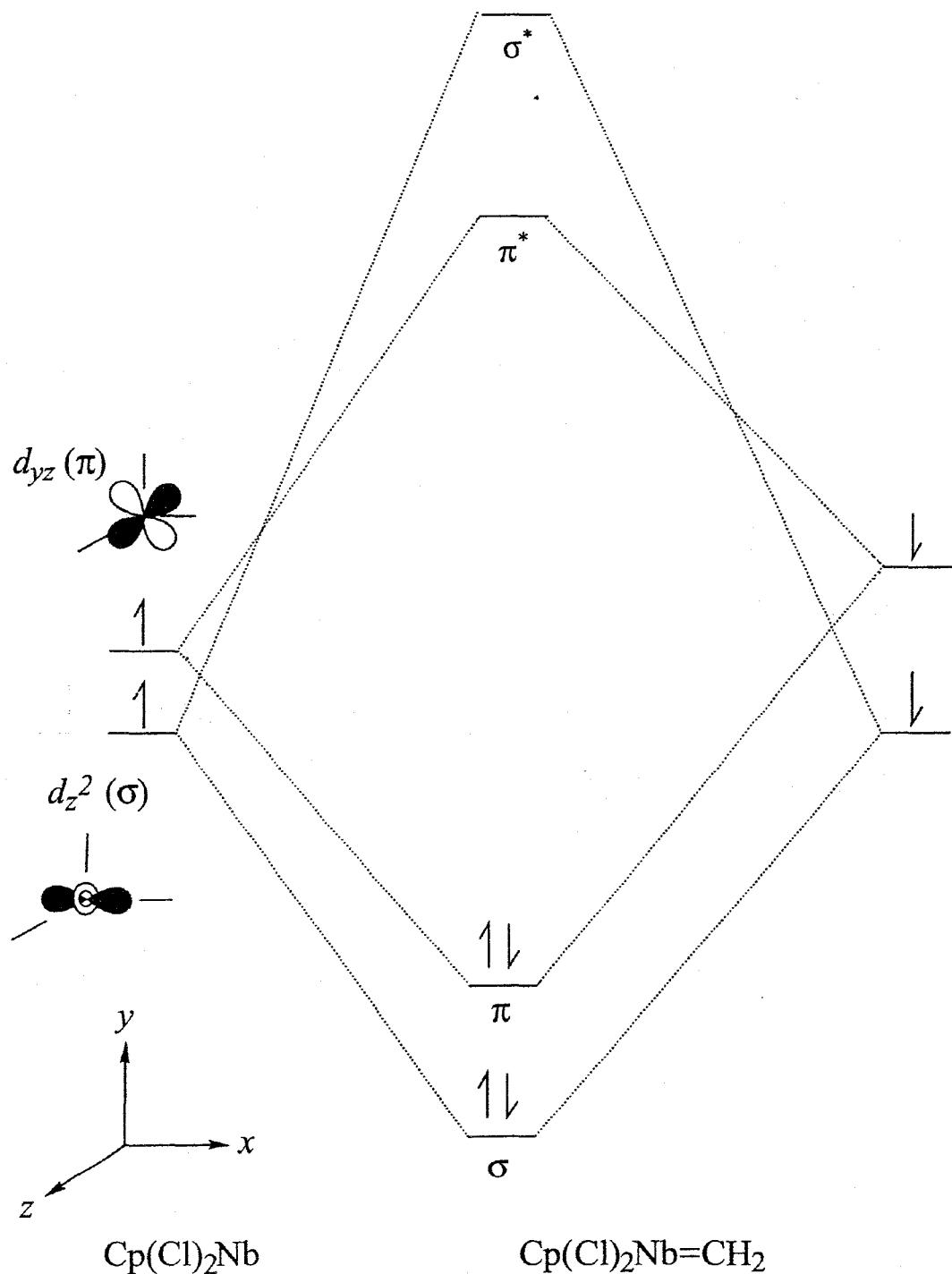
+

Elektrofil reakció a C(karbén)-atomon

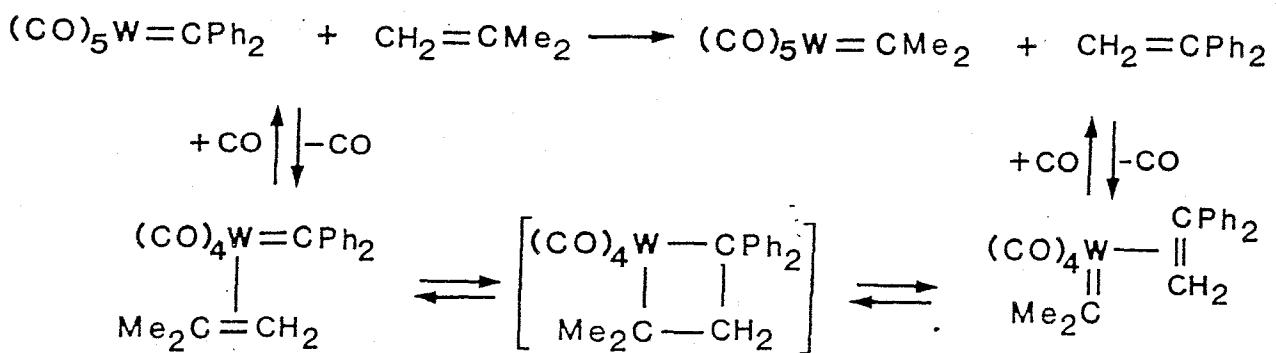
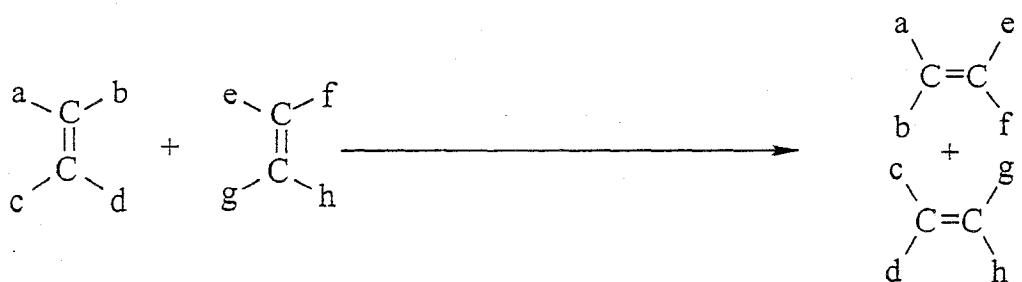
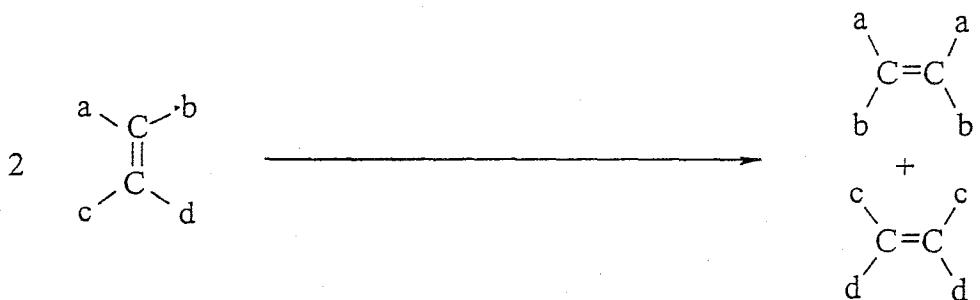
Átmenetifém-karbének (6)

MOs from Fig. 10-1

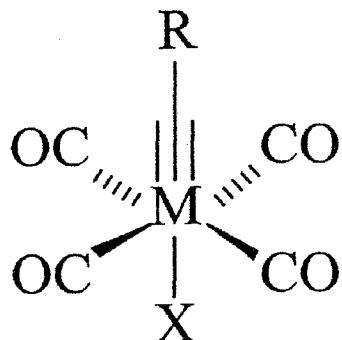
Fischer- és Schrock-féle átmenetifém karbén-komplexek

Jellemző tulajdonság	Fischer-típusú	Schrock-típusú
Központi fém [ox. állapot]	„középső/kései” [Fe(0), Mo(0), Cr(0)]	„korai” átmenetifém [Ti(IV), Ta(V)]
Szubsztituens/ $C_{\text{karbén}}$	elektronegatív atom Pl. O, vagy N	H, vagy R
Egyéb ligandumok	Jó π -akceptor Pl. CO	Jó σ -, vagy π -donor Pl. Cp, Cl, alkil
VE száma	18 e	10-18 e
$C_{\text{karbén}}$	elektrofil	nukleofil

Átmenetifém-karbinek (1)

Fischer-f. karbin

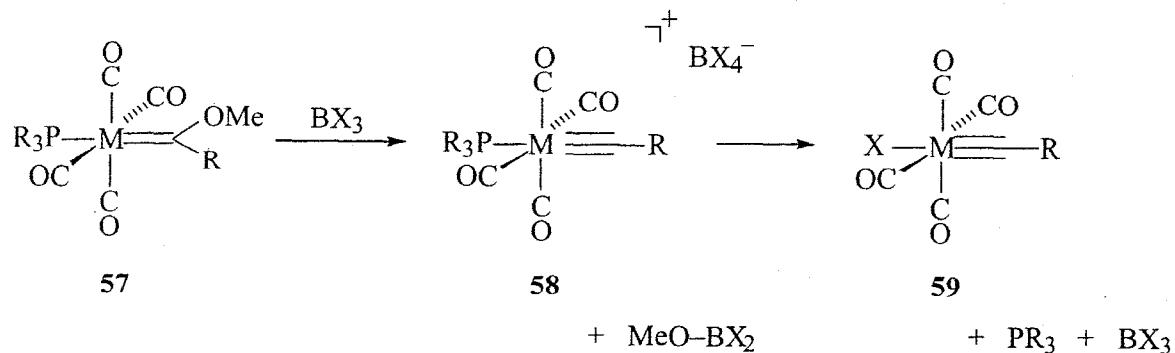

M = Cr, Mo, W

X = Cl, Br, I

R = Me, Et, Ph

Előállítás:

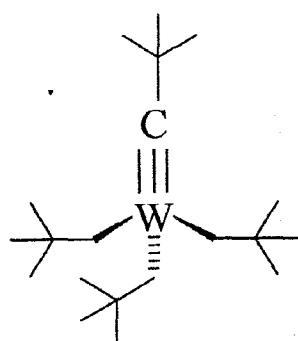
R = Alkyl, Aryl; M = Mo, W; X = Cl, Br

10.35

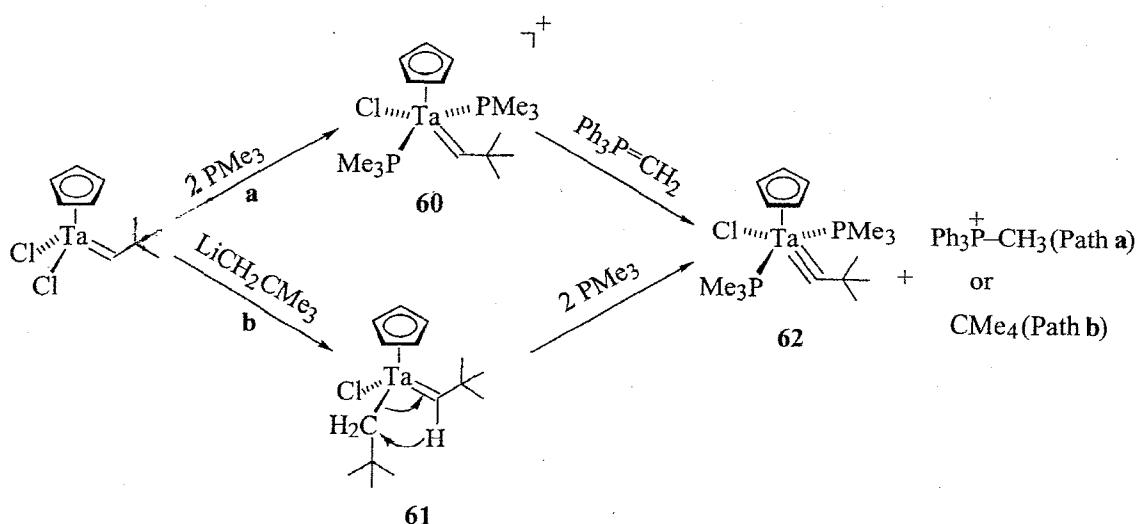
- **alkoxi csoport elektrofil hasítása; kationos karbin komplex keletkezése;**
- **foszfin – halogenid ligandumcsere (*transz-hatás!*)**

Átmenetifém-karbinek (2)

Schrock -f. karbin (alkilidin)

Előállítás:

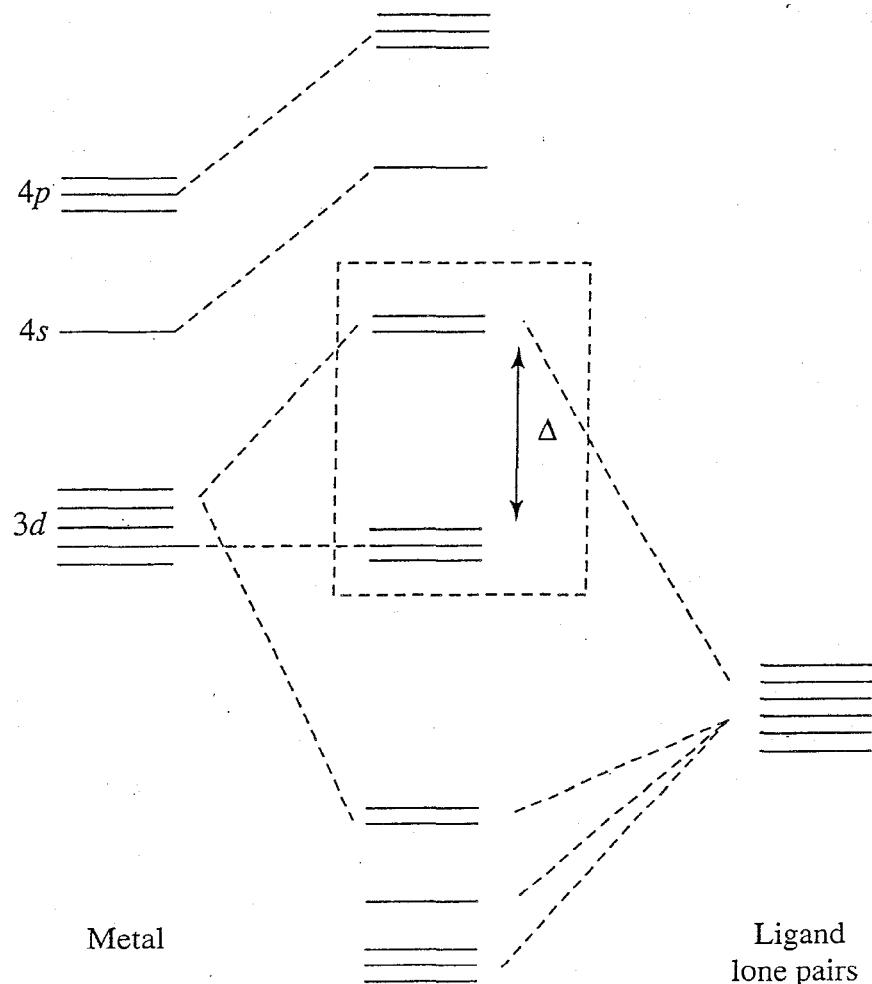

Scheme 10.8

Two Routes to Schrock-Type
Carbyne Complexes

- a) $\text{Cl}^\ominus \rightarrow 2 \text{ PMe}_3$ ligandumcsere; α -deprotonálás erős bázissal (ylid);**
- b) $\text{Cl}^\ominus \rightarrow$ neopentil ligandumcsere; 2 PMe_3 ligandum asszociáció +
+ intramolekuláris α -elimináció.**

VALU BONDING

FIGURE 1.5 Molecular orbital, or ligand field picture, of metal ligand bonding in an octahedral ML_6 complex. The box contains the d orbitals.

This is why third-row metals tend to be used when isolation of stable compounds is the aim. When catalysis is the goal (Chapter 9), the intermediates involved have to be reactive and therefore relatively less stable, and first-second-row metals are sometimes preferred.

Isoconfigurational Ions

Transition metals tend to be treated as a group rather than as individual elements. One reason is that d^n ions of the same configuration (e.g., $n = 6$) show important similarities independent of the identity of the element. This means that d^6 Co(II) is closer in properties to d^6 Fe(II) than to d^7 Co(II). The variable valency of the transition metals leads to many cases of isoconfigurational ions.

1.5 THE LIGAND FIELD

The crystal field picture gives a useful qualitative understanding, but, once having established what to expect, we turn to the more sophisticated *ligand field model*, really a conventional molecular orbital, or MO, picture for accurate electron structure calculations. In this model (Fig. 1.5), we consider the s , the three p , and the five d orbitals of the valence shell of the isolated ion as well as the lone pair orbitals of a set of pure σ -donor ligands in an octahedron around the metal. Six of the metal orbitals, the s , the three p , and the two d_{σ} , which we will call the $d_{sp_{\sigma}}$ set, find symmetry matches in the six ligand lone-pair orbitals. By combining the six metal orbitals with the six ligand orbitals, we make a bonding set of six (the M–L σ bonds) that are stabilized, and an antibonding set of six (the M–L σ^* levels) that are destabilized when the six L groups approach the bonding distance. The remaining three d orbitals, the d_{π} set, do not overlap with the ligand orbitals, and remain nonbonding. In a d^6 ion, we have 6e⁻ (six electrons from Co³⁺) and 12e⁻ from the ligands, giving 18e⁻ in all. This means that all the levels up to and including the d_{π} set are filled, and the M–L σ^* levels remain unfilled. Note that we can identify the familiar crystal field splitting pattern in the d_{π} and two of the M–L σ^* levels. The Δ splitting will increase as the strength of the M–L σ bonds increase. The bond strength is the analog of the effective charge in the crystal field model. In the ligand field picture, high-field ligands are ones that form strong σ bonds. We can now see that a d_{σ} orbital of the crystal field picture is an M–L σ -antibonding orbital.

The L lone pairs start out in free L as pure ligand electrons but become bonding electron pairs shared between L and M when the M–L σ bonds are formed; these are the 6 lowest orbitals in Fig. 1.5 and are always completely filled (12 electrons). Each M–L σ -bonding MO is formed by the combination of the ligand lone pair, L(σ), with M(d_{σ}) and has both metal and ligand character, but L(σ) predominates. Any MO will more closely resemble the parent atomic orbital that lies closest in energy to it, and L(σ) almost always lies below M(σ).

Komplexek π -donor ligandumokkal (1)

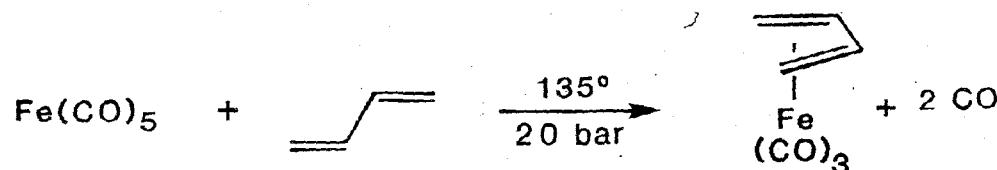
Néhány ligandum koordinációs jellemzője

Ligand	Donor Pairs	Coordination
$\eta^2\text{-C}_2\text{H}_4$ → <i>golytövítő</i>	1	
$\eta^3\text{-C}_3\text{H}_5$ (allyl)	2	
$\eta^3\text{-C}_7\text{H}_7$ (cycloheptatrienyl)		
$\eta^4\text{-C}_4\text{H}_6$ (butadiene)		
$\eta^4\text{-C}_7\text{H}_8$ (norbornadiene)		
$\eta^4\text{-C}_7\text{H}_8$ (cycloheptatriene)		
$\eta^4\text{-C}_8\text{H}_8$ (cyclooctatetraene)		
$\eta^5\text{-C}_5\text{H}_5$ (cyclopentadienyl)	3	
$\eta^6\text{-C}_6\text{H}_6$ (benzene)		
$\eta^6\text{-C}_7\text{H}_8$ (cycloheptatriene)		
$\eta^6\text{-C}_8\text{H}_8$ (cyclooctatetraene)		
$\eta^7\text{-C}_7\text{H}_7^+$ (tropylium)		

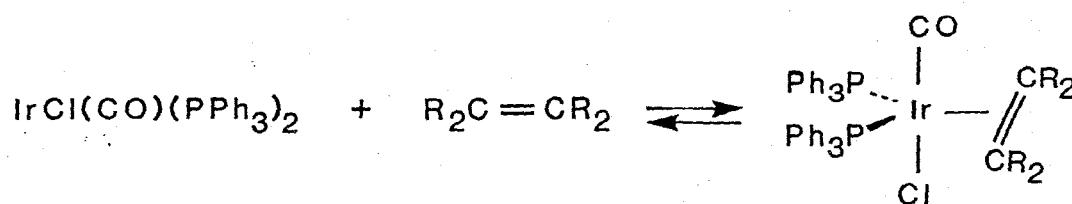
Komplexek π -donor ligandumokkal (2)

Olefin és diolefín komplexek előállítása

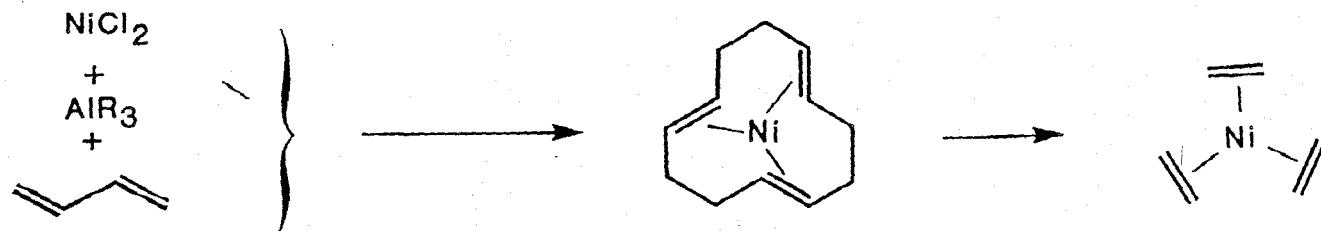
1) Szubsztitúció

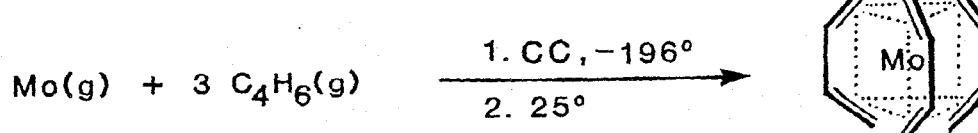
2) Addíció

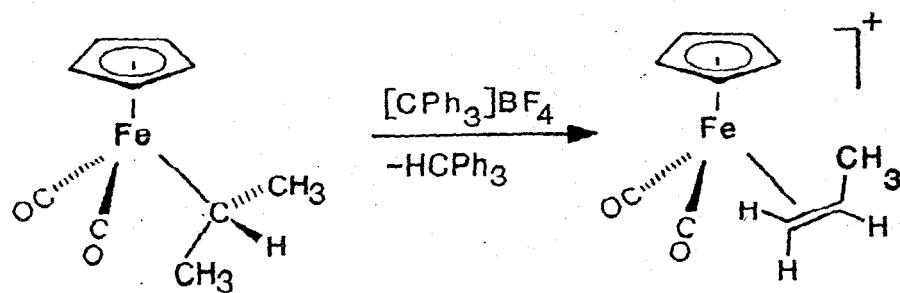
3) Fémsó + olefin + redukálószer

4) CC

5) Hidrid-hasítás

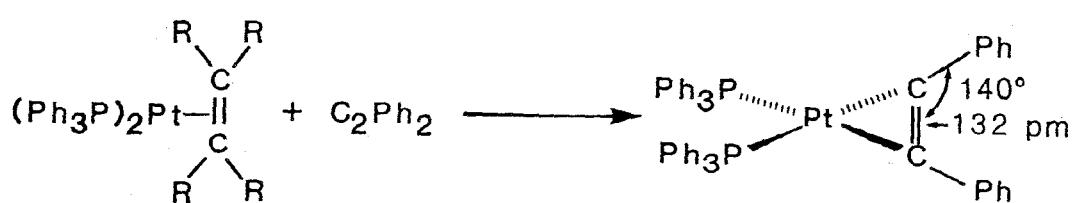

Komplexek π -donor ligandumokkal (3)

Alkin és π -allil komplexek előállítása

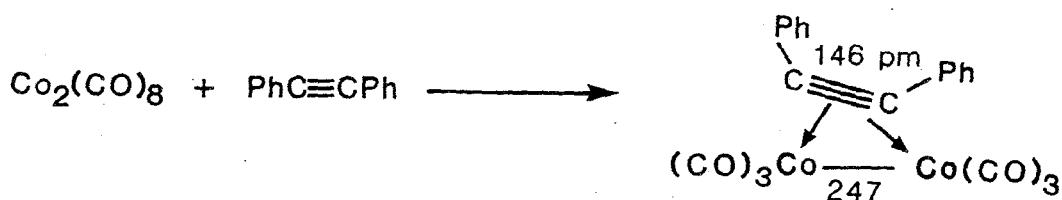
Alkin-komplexek: szubsztitúció

a)

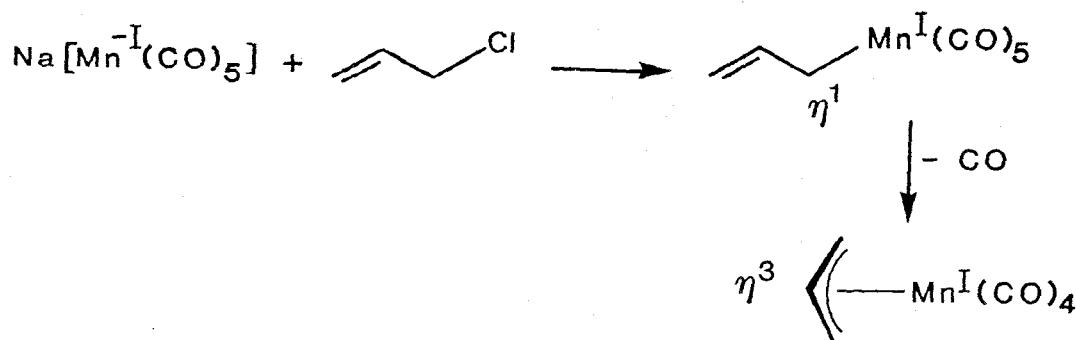

(Grim, 1967)

b)

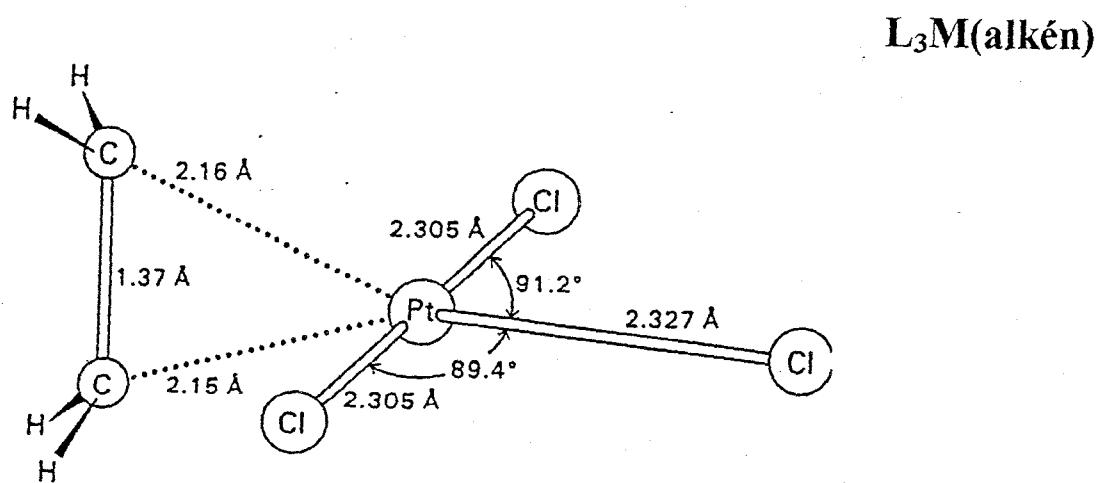
σ -allil – π -allil átrendeződés

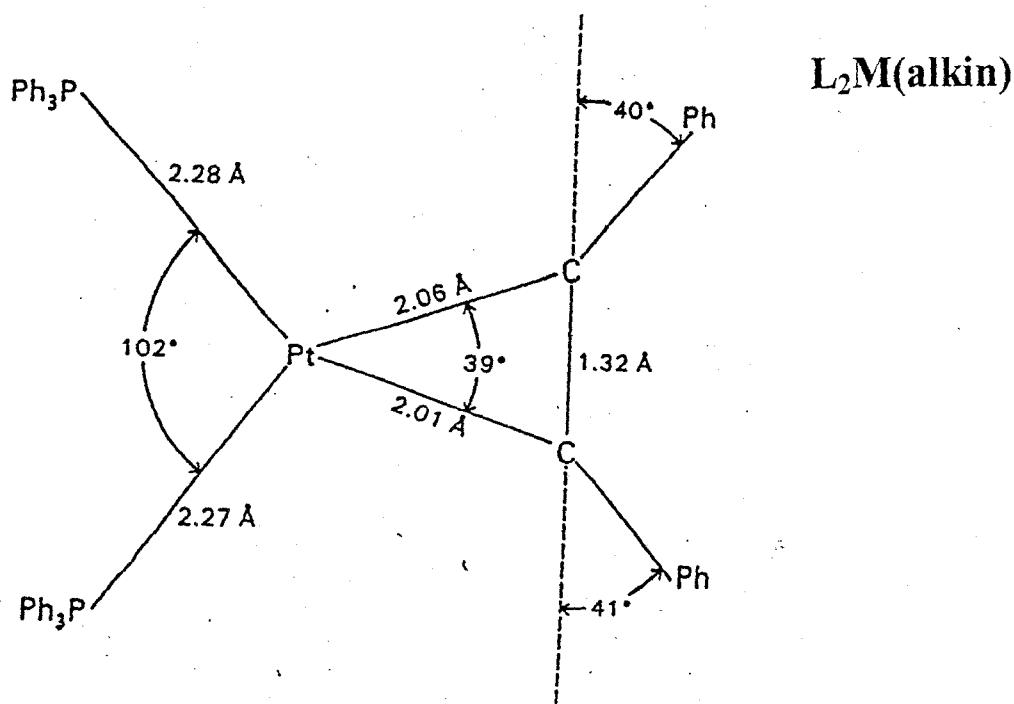
Komplexek π -donor ligandumokkal (4)

Alkén- és alkin-komplexek szerkezete

A Zeise-só

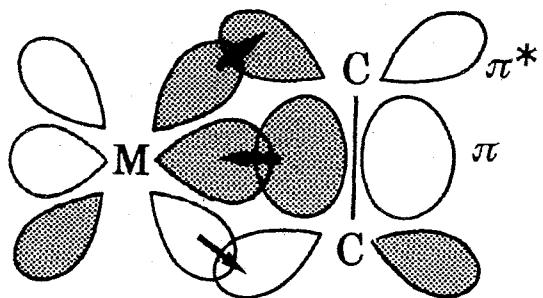
Bisz-(trifenilfoszfino)-difenilacetilén-platina

Komplexek π -donor ligandumokkal (5)

A Dewar – Chatt – Duncanson (DCD) modell

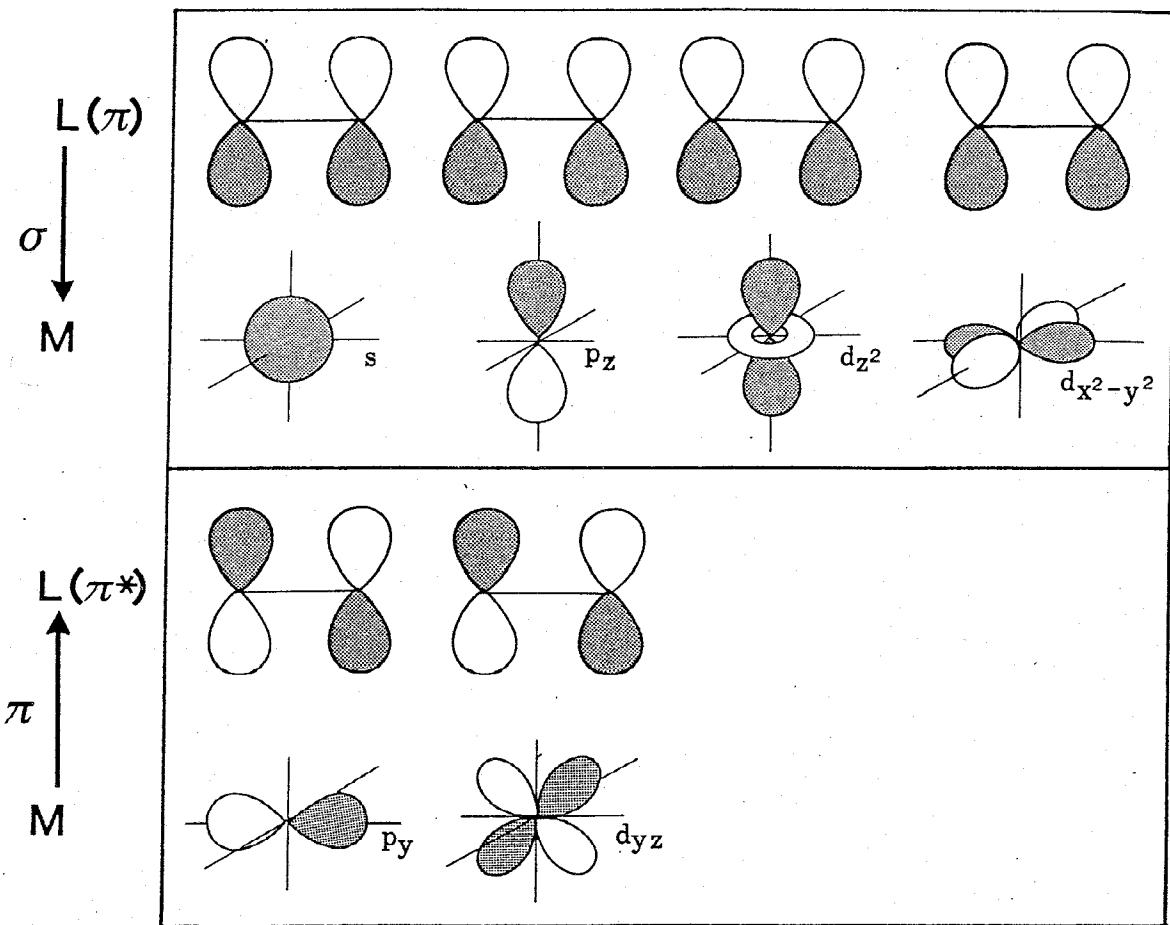
The coordination of a monoolefin to a transition metal provides the simplest example of a metal π -complex. The qualitative bonding description (Dewar, 1951; Chatt, Duncanson, 1953) is similar to that for the M – CO moiety as far as the donor-acceptor synergism is concerned.

The donor component (from the ligand's viewpoint) is the interaction of the filled, π -bonding orbital of ethylene with vacant metal orbitals, the acceptor component that of filled metal orbitals with the vacant π^* -antibonding orbital of ethylene (shading indicates orbital phases.)

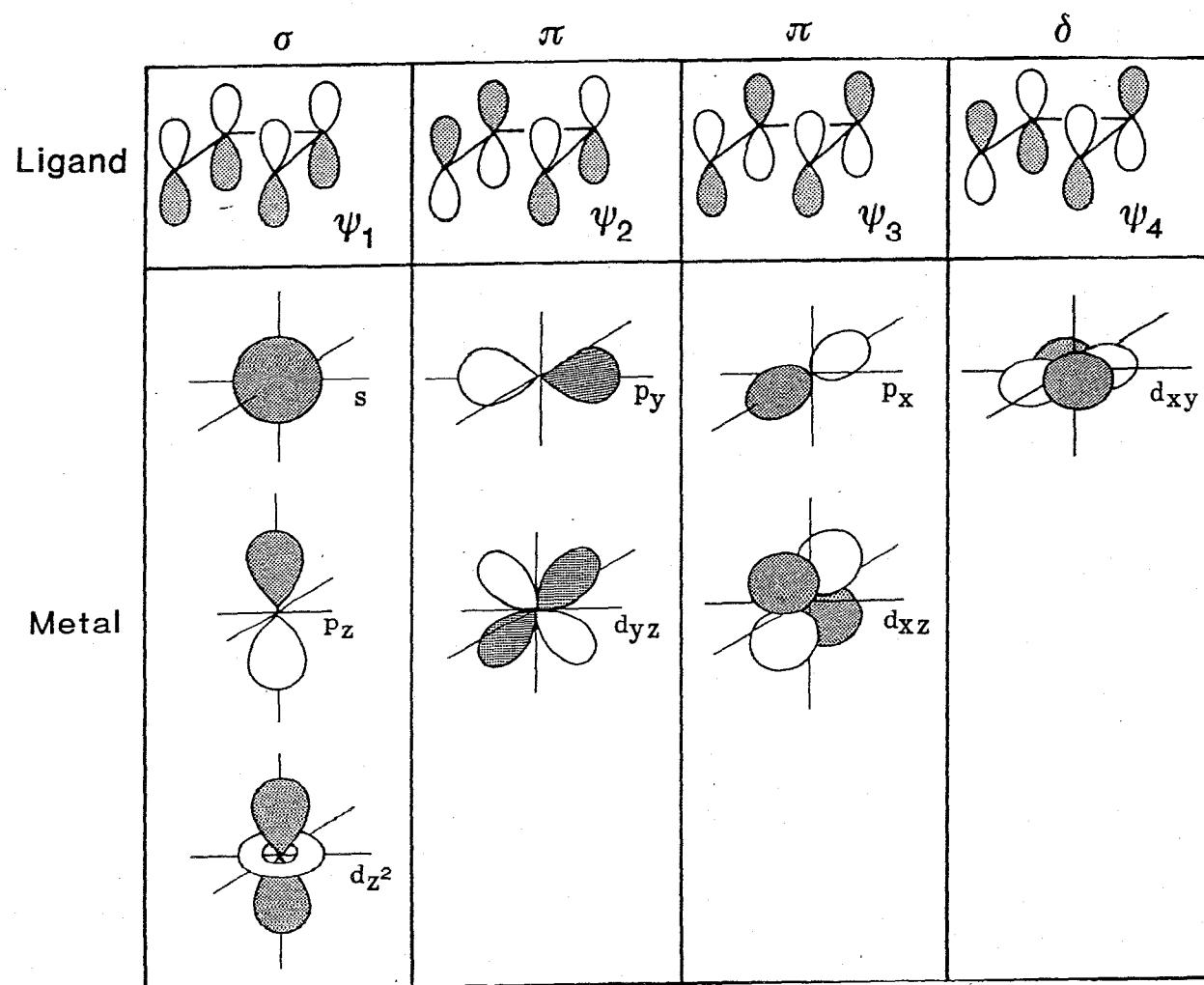
Komplexek π -donor ligandumokkal (6)

A Dewar – Chatt – Duncanson (DCD) modell: M – C₂

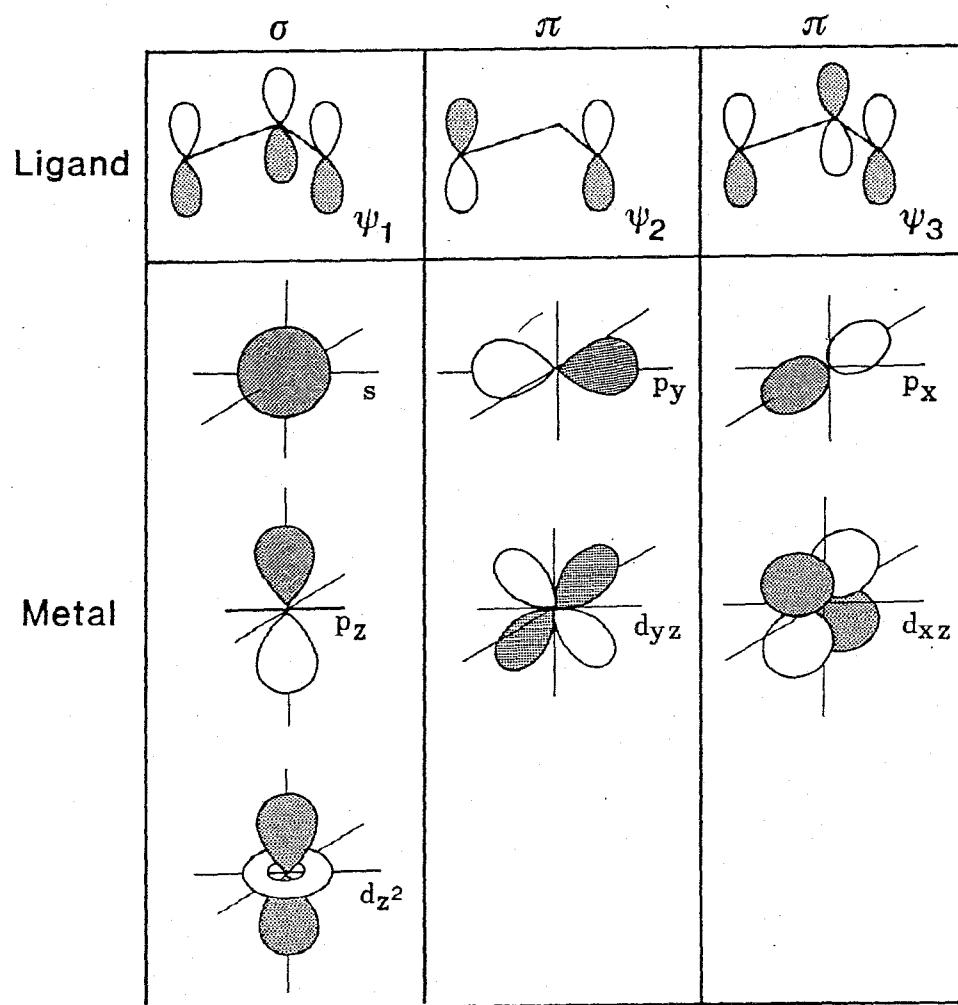
Komplexek π -donor ligandumokkal (7)

A Dewar – Chatt – Duncanson (DCD) modell: M – butadién

Komplexek π -donor ligandumokkal (8)

A Dewar – Chatt – Duncanson (DCD) modell: M – π -allil

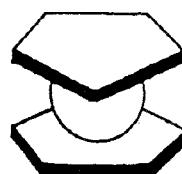
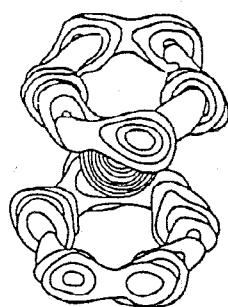
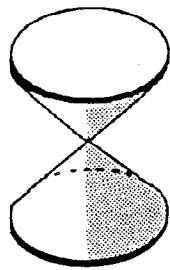

In the ligand $C_3H_5^-$ ψ_1 and ψ_2 are doubly occupied. The metal-ligand bond can be described by the components $\psi_1 \xrightarrow{\sigma} M$, $\psi_2 \xrightarrow{\pi} M$ and $\psi_3 \xleftarrow{\pi} M$. These overlap characteristics induce an electronic rotational barrier within the (η^3 -allyl)M unit (see p. 287).

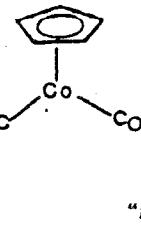
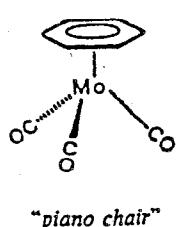
Komplexek π -donor ligandumokkal (9)

Gyűrűs π -donorokkal képzett vegyületek szerkezeti alaptípusai

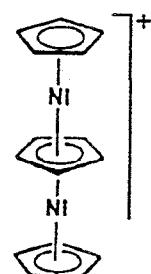
I. „Sandwich” vegyületek

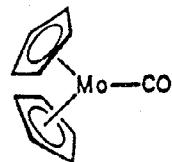
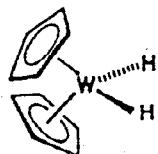
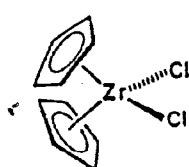
II. Fél-„sandwich” vegyületek

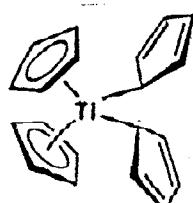
III. Többszörös „sandwich”

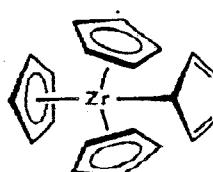
IV. Hajlott „sandwich” vegyületek

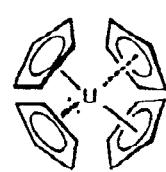
V. Vegyületek több, mint két C_5H_5 ligandummal

C_5H_5Ti
 $r(Ti^{4+}) = 74 \text{ pm}$
 $(\eta^3\text{-}Cp)_2(\eta^1\text{-}Cp)_2Ti$

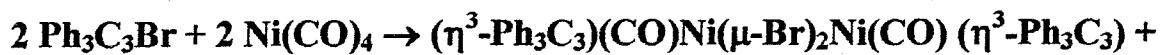
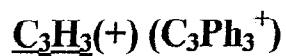
C_5H_5Zr
 $r(Zr^{4+}) = 91 \text{ pm}$
 $(\eta^3\text{-}Cp)_3(\eta^1\text{-}Cp)Zr$

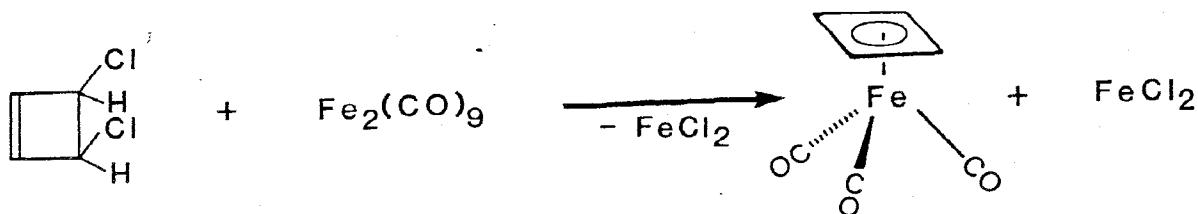
C_5H_5U
 $r(U^{4+}) = 117 \text{ pm}$
 $(\eta^3\text{-}Cp)_4U$

Komplexek π -donor ligandumokkal (10)

Vegyületek $(C_nH_n)^{+,0,-}$ ligandumokkal

C₄H₄

C₅H₅(-)

M = V, Cr, Mn, Fe,

Co, Ni

C₆H₆

a) Fischer-Müller reakció (ld. fotokémia);

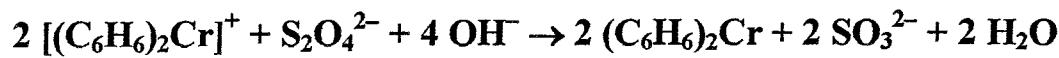
b) CC

c) Fischer-Hafner szintézis

Komplexek π -donor ligandumokkal (11)

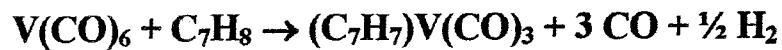
Vegyületek $(C_nH_n)^{+,0,-}$ ligandumokkal (folyt)

C₆H₆ (Fischer-Hafner szintézis)

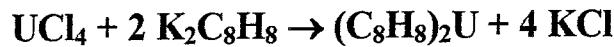
M = V, Cr, Mo, W, Tc, Re, Fe, Ru, Os, Co, Rh, Ir, Ni

C₇H₇(+)

M = V, Mn, Re, Co

C₈H₈(2-)

Komplexek π -donor ligandumokkal (12)

A metallocének osztályozása a fém – szén kötéstípus alapján

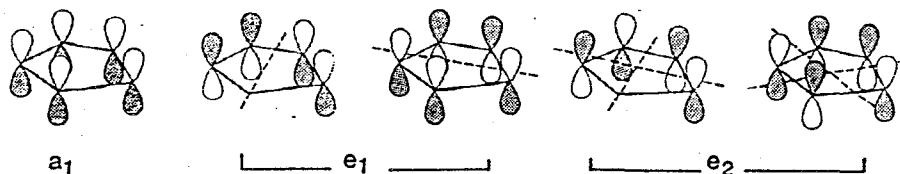
ELECTRONIC STRUCTURE AND BONDING IN THE COMPLEXES $(C_5H_5)_nM$

The properties and bonding types of (cyclopentadienyl)metal compounds can vary over a wide range. In the following table, main-group compounds are also included.

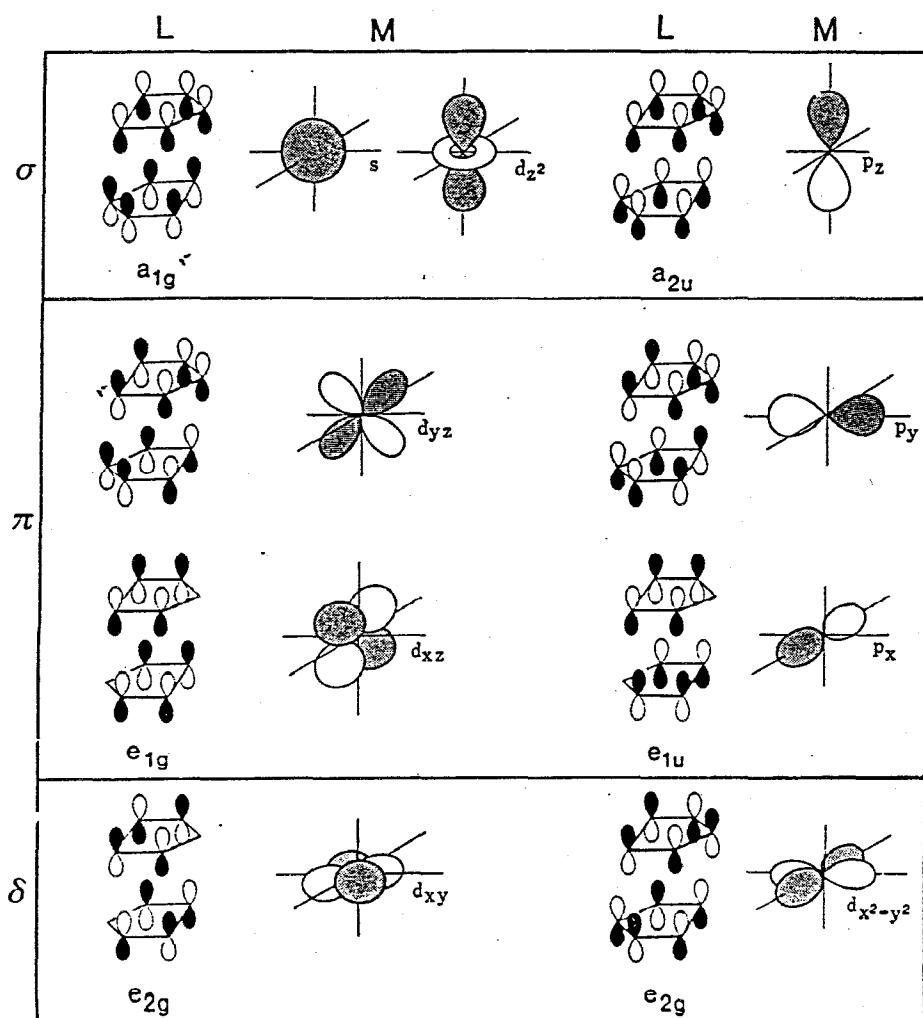
Character	Bonding	Properties	Examples
Ionic	Ionic lattice $M^{n+}[C_5H_5]_n$, similar to the halides MX_n	Highly reactive towards air, water and other compounds with active hydrogen, not sublimable	$n = 1$: alkali metals $n = 2$: heavy alkaline earth metals $n = 2, 3$: lanthanoids
Intermediate		Partially sensitive to hydrolysis (exception: $TlCp$), sublimable	$n = 1$: In, Tl $n = 2$: Be, Mg, Sn, Pb, Mn, Zn, Cd, Hg
Covalent	molecular lattice $\pi\text{-MO}(C_5H_5)$ ↓ and $\pi^*\text{-MO}(C_5H_5)$ ↑ $M(d)$	Only partially air-sensitive, in general stable to hydrolysis, sublimable	$n = 2$: (Ti), V, Cr, (Re), Fe, Co, Ni, Ru, Os, (Rh), (Ir) $n = 3$: Ti $n = 4$: Ti, Zr, Nb, Ta, Mo, U, Th

Komplexek π -donor ligandumokkal (13)

A Fe – Cp kötés (ferrocén)

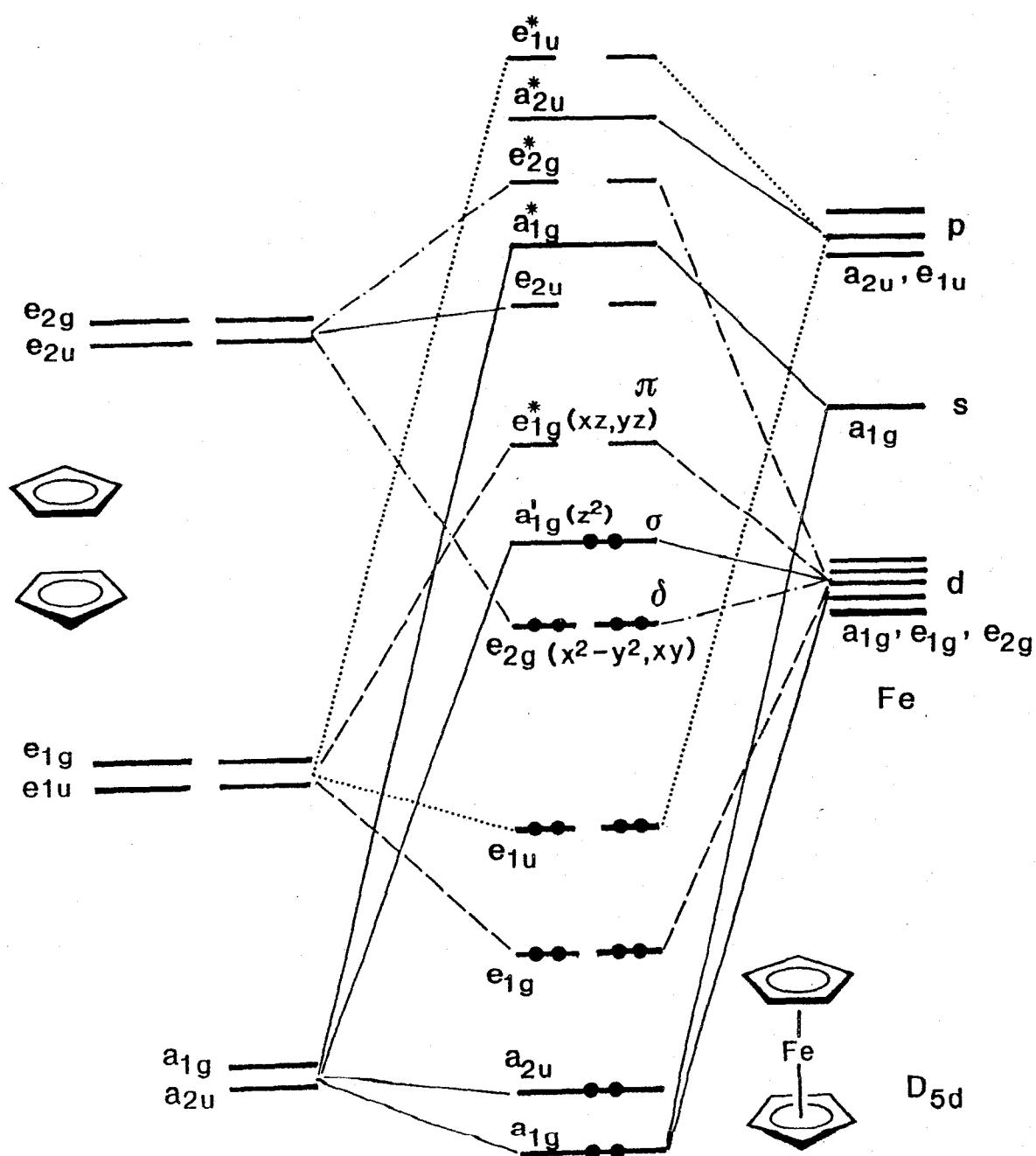

These ligand π orbitals are united pairwise, using plus and minus signs, to form symmetry-adapted linear combinations (SALC) which then overlap with metal orbitals of appropriate symmetry. For a metallocene in its staggered conformation (D_{sd}) the following interactions result:

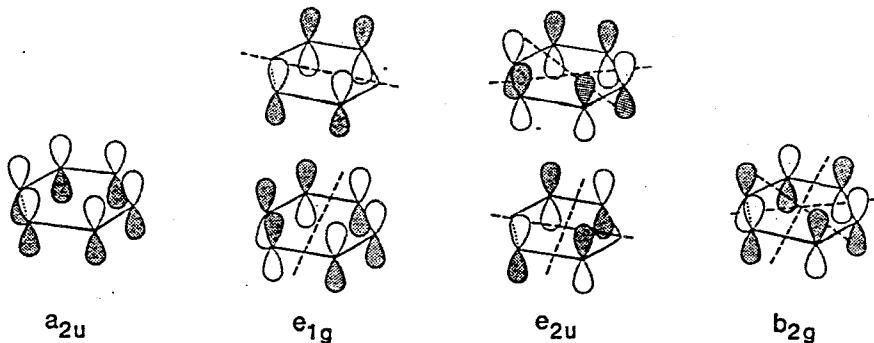
Komplexek π -donor ligandumokkal (14)

A ferrocén molekulapályái (18 VE)

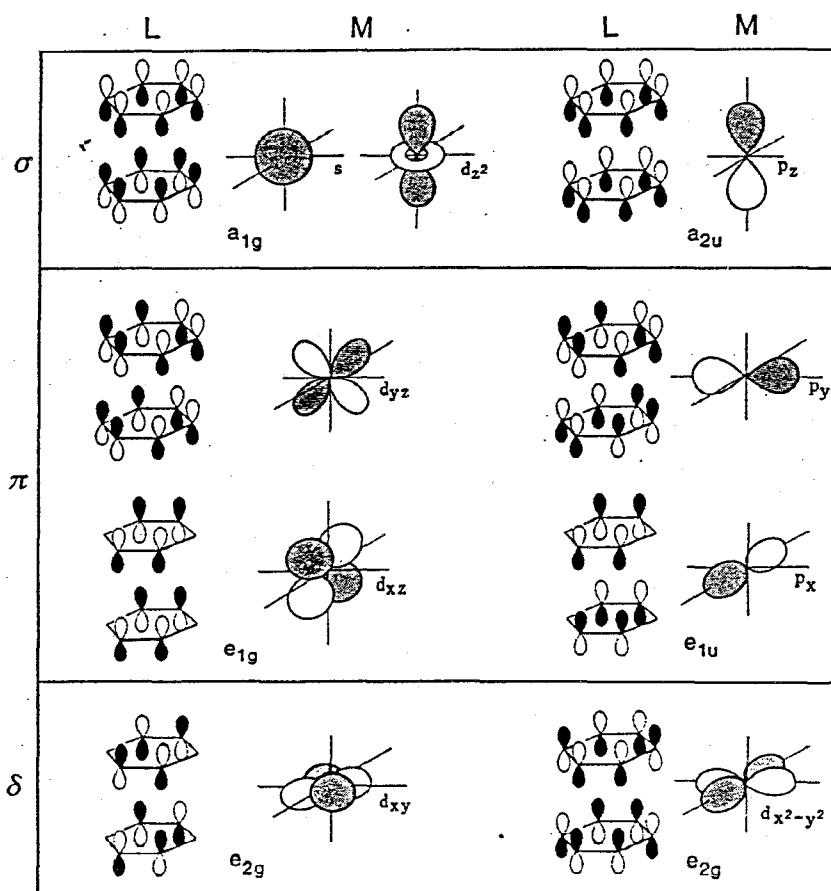

Komplexek π -donor ligandumokkal (15)

A Cr – C₆H₆ kötés

Interactions of symmetry-adapted linear combinations of the π MO's of two C₆H₆ ligands with appropriate metal orbitals in bis(benzene)chromium (D_{6h}):

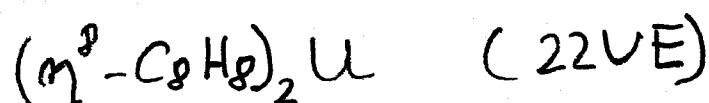

Komplexek π -donor ligandumokkal (16)

Az U-C₈H₈ kötés

C ₈ H ₈ ²⁻	C ₈ H ₈ ²⁻	Metal -AO		
Occupation	Symmetry*	SALC	Metal AO's with the same symmetry as the SALC	Metal-C ₈ H ₈ Bond type
—	b _{2u}		—	—
==	e _{3g}		e _{3u}	5f φ
==	e _{2u}		e _{2u}	5f δ
==	e _{1g}		e _{1u}	7p π
==	a _{2u}		e _{1g}	6d π
			a _{2u}	7p σ
			a _{1g}	6d
				7s σ

* For the sake of clarity, ligand MO's are shown from above. Their phases invert in the plane of the paper (= nodal plane).

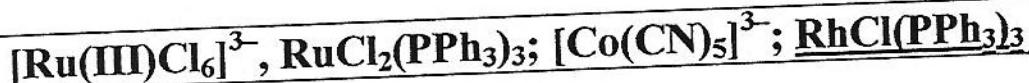
Homogén katalízis (1)

Szerves átmenetifém komplexek tipikus reakciói

<u>Reakció</u>	<u>ΔV_E</u>	<u>ΔO_{Sz}</u>	<u>ΔK_{Sz}</u>	<u>Példa</u>
Lewis sav disszociáció	0	0	-1	$Cp_2WH_2 * BF_3 \leftrightarrow BF_3 + Cp_2WH_2$
Lewis sav asszociáció	0	0	+1	
Lewis bázis disszociáció	-2	0	-1	$Pt(PPh_3)_4 \leftrightarrow PPh_3 + Pt(PPh_3)_3$
Lewis bázis asszociáció	+2	0	+1	
Reduktív elimináció	-2	-2	-2	$H_2Ir^{III}Cl(CO)L_2 \leftrightarrow H_2 + Ir^I Cl(CO)L_2$
Oxidatív addíció	+2	+2	+2	
Beékelődés	-2	0	-1	$MeMn(CO)_5 \leftrightarrow MeCOMn(CO)_4$
Kilökődés	+2	0	+1	
Oxidatív gyűrűzárás	-2	+2	0	$(\pi-C_2F_4)_2Fe^0(CO)_3 \leftrightarrow (CF_2)_4Fe^{II}(CO)_3$
Reduktív gyűrűhasadás	+2	-2	0	

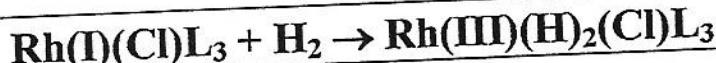
Homogén katalízis (2)

OLEFINEK HIDROGÉNEZÉSE

Bevezető lépés

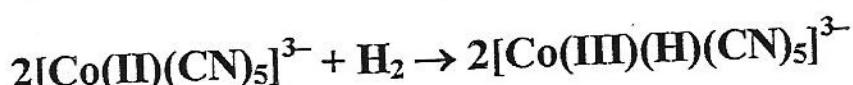
a) Oxidatív addíció (dihidrid köztitermék)

b) Heterolítikus hasítás (monohidrid köztitermék)

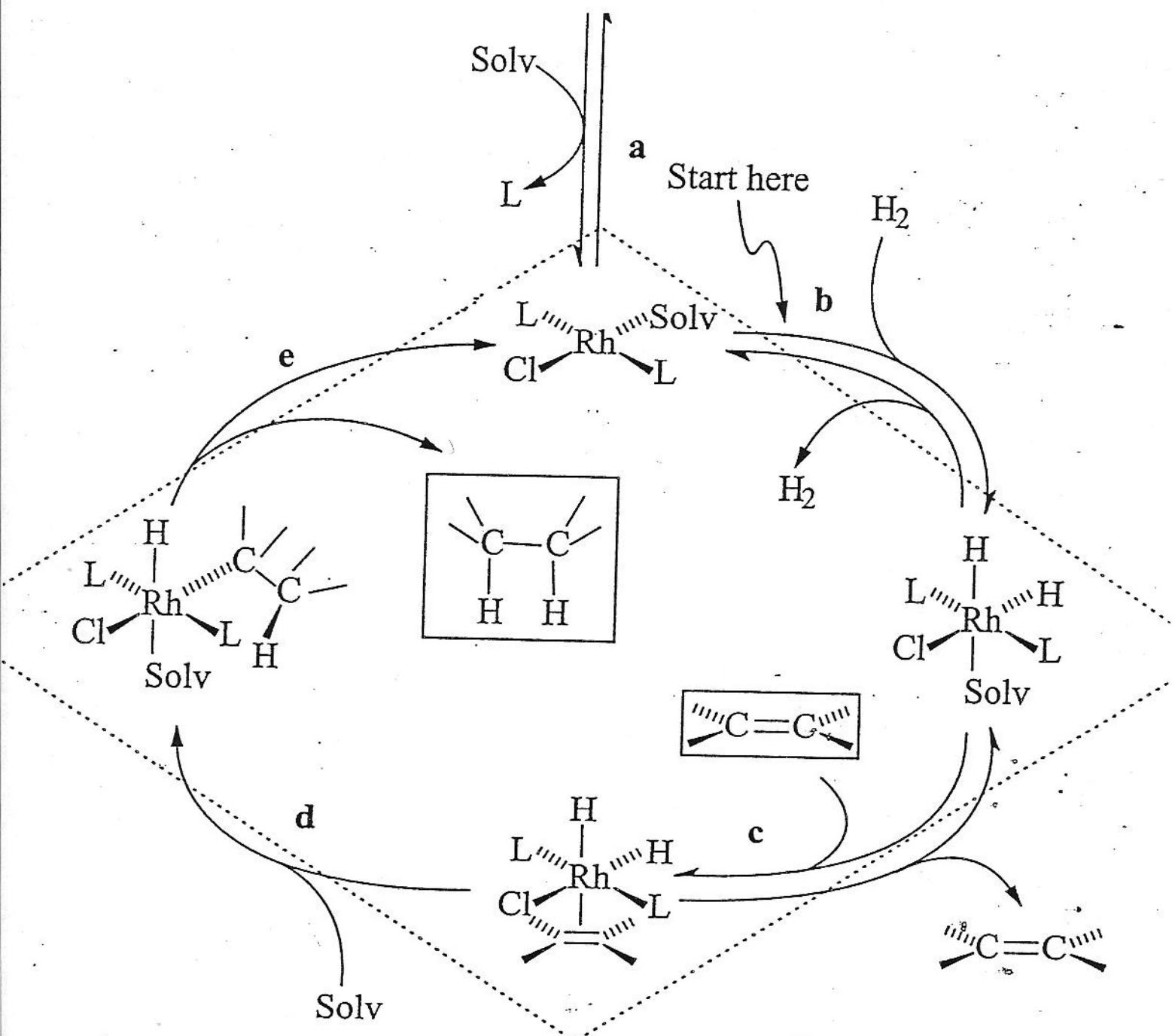

c) Homolítikus hasítás (monohidrid köztitermék)

Homogén katalízis (3)

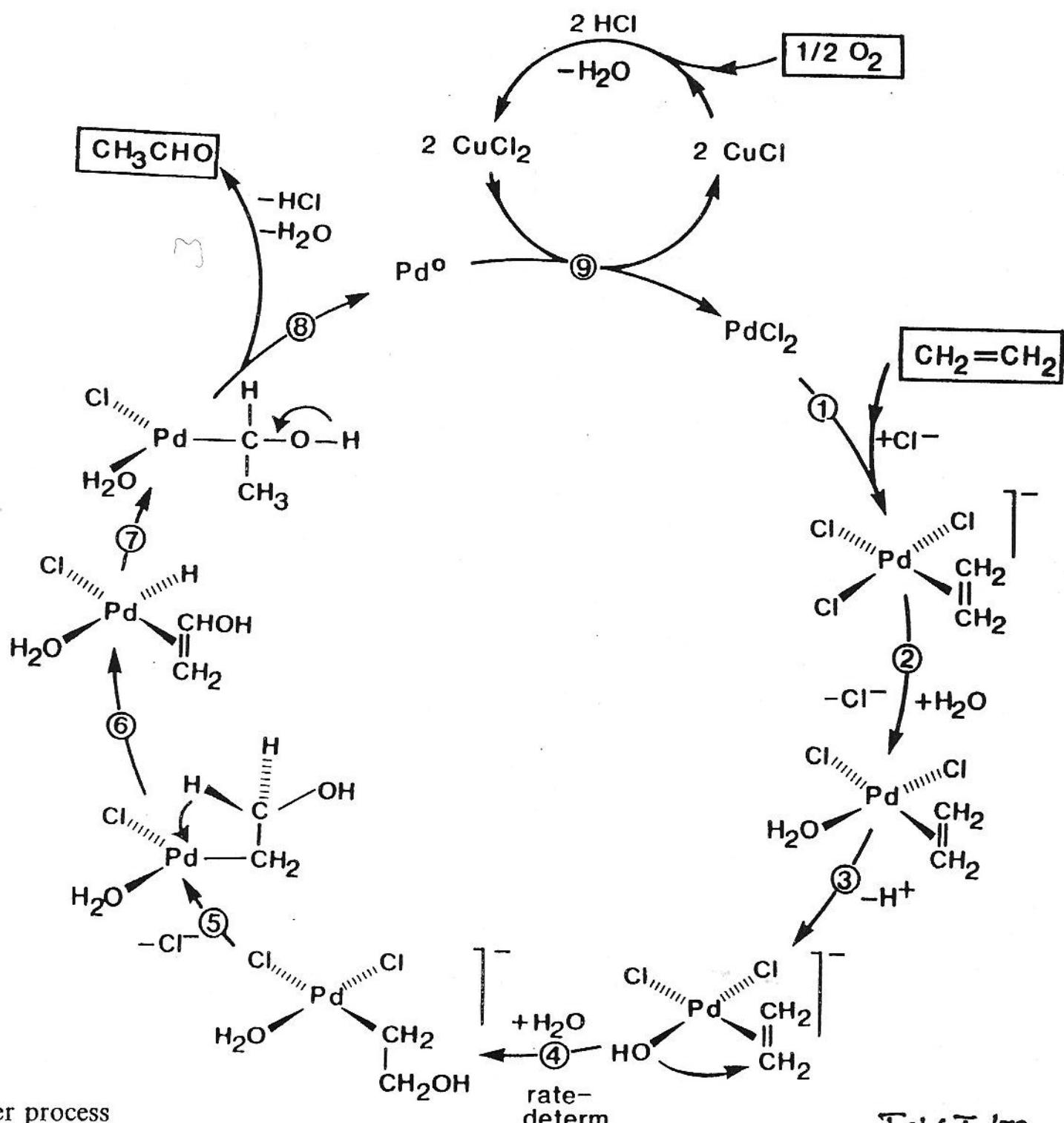
Alkének hidrogénezése (Wilkinson)

Key Steps: **a, b, c, d, e**

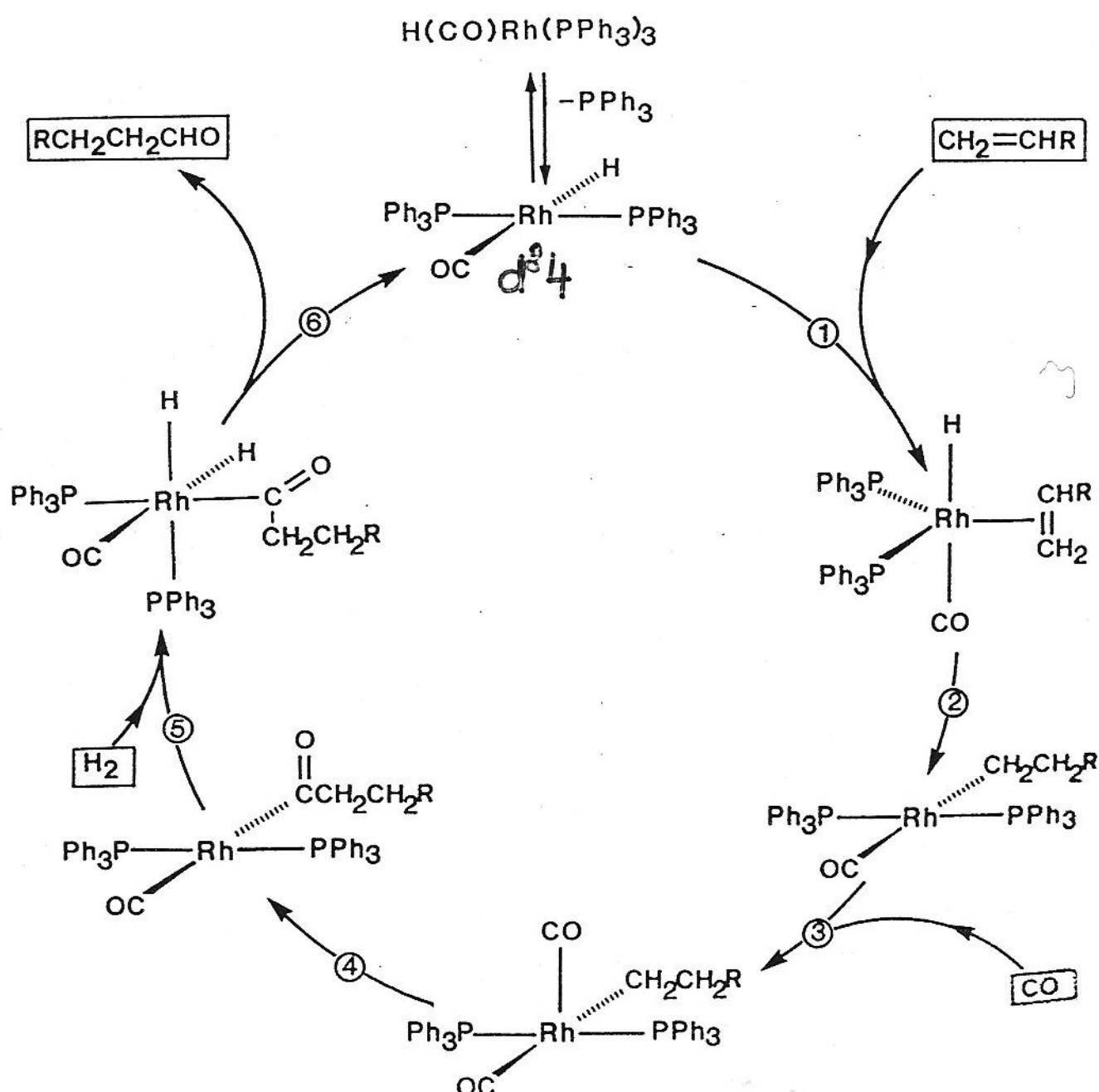
Homogén katalízis (4)

Az etén oxidációja (Wacker-f. szint)

Homogén katalízis (5)

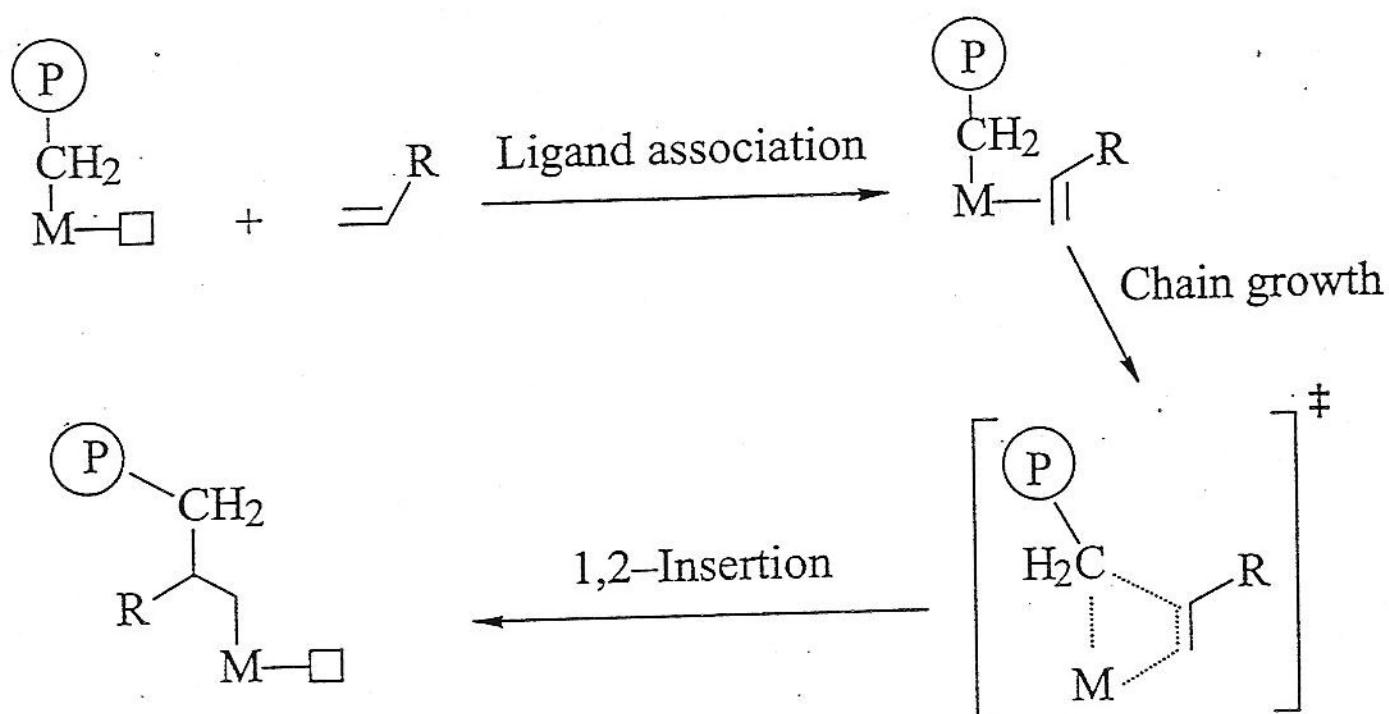
Hidroformilezés (Union Carbide-f. eljárás)

Union Carbide hydroformylation process

Homogén katalízis (6)

Alkének polimerizációja (Ziegler-Natta/ Cossee)

After many insertions, chain termination:

